

Leka

Leka utvalgte kulturlandskap i Leka komme

**Oppdatert områdebeskrivelser pr 2025
kap 1 – 5 av
Områdeplan fra 2008**

Innhold

1 Innledning.....	3
2 Områdebeskrivelse	4
2.1 Geografisk beliggenhet, landskapsregion, naturgeografiske forhold	4
2.2 Klima og vegetasjonsregion	4
2.4 Beskrivelse av areal og landskap.....	6
2.5 Kulturlandskapet på Skei og Skeisnesset	7
2.6 Historisk bruk av Skei og Skeisnesset.....	9
2.7 Dagens bruk av området	13
2.8 Andre brukerinteresser.....	15
3 Avgrensing av området	16
3.1 Avgrensning av ulike kjerneområder/ delområder	16
4 Samlet beskrivelse av områdets verdier	18
4.1 Et helhetlig landskap	19
4.3 Representativitet eller særpreg	21
4.4 Formidlingsverdi	21
5 Biologiske og kulturhistoriske verdier	22
5.1 Hamnaholmen med Åbordskjær.....	22
5.2 Skeishavna.....	23
5.3 Gårdene på Skei.....	24
5.4 Herlaugshaugen	26
5.5 Skeismyrene med Hesthagan.....	29
5.6 Sjømyra, Hållondlandet og Hållonda	30
5.7 Langstrandområdet - Gården Våttvika	32
5.8 Våttviksletta.....	33
5.9. Kulturstiområdet.....	34
5.10 Livmyra	36
5.11: Ivarshallaren – Lauvåsan til Bossneshaugen	37
5.12 Engområdene øst for Stortjønna og Mellomtjønna	38
5.13 Jakobsteinvika	38
5.14 Nessodden.....	39
5.15 Østre deler av Skeisnesset	39
5.16 Skeisnesset fuglefredningsområde	40
6. Vurdering av måloppnåelse 2008 - 2025	41
7. Kunnskapsgrunnlag utarbeidet etter 2008	44
8. Kunnskapsgrunnlag utarbeidet før 2008	44

1. Innledning

Direktoratet for naturforvaltning, Riksantikvaren og Statens landbruksforvaltning gav i 2008 etter initiativ fra de respektive departementer, de enkelte fylker i oppdrag å fremme forslag på ett til to spesielt viktige kulturlandskap. Nasjonale myndigheter hadde da bestemt at 20 "spesielt verdifulle kulturlandskap skulle være dokumenterte og fått en særskilt forvaltning innen 2010". Dette ble vurdert som en erkjennelse av at en målretta forvaltning er nødvendig dersom verdifulle kulturlandskap i jordbruket skulle bli ivaretatt. Leka utvalgte kulturlandskap ble en av dem. Pr. 2025 er ordningen utvidet til å gjelde 52 områder.

Alle verdifulle områder kan ikke tas vare på, men Norge har både et nasjonalt og et internasjonalt ansvar for å sikre en målrettet forvaltning av noen *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*.

For at dette skal lykkes er grunneieren den viktigste aktøren, men kommuner, fylker og staten må også ta ansvar for oppfølgingen. Det ble lagt som forutsetning at langsiktige og stabile økonomiske virkemidler skulle stilles til disposisjon for å sikre frivillig deltakelse og ønske om å påta seg ansvaret for å ivareta disse områdenes kvaliteter.

Målet er et mer begrenset og eksklusivt utvalg av områder, som både skal fungere som nasjonale referanseområder og utstillingsvinduer over områder med intakte natur- og kulturhistoriske kvaliteter. (DN, RA, SLF 2007)

Skei og Skeisnesset ble valgt med bakgrunn i områdets kulturhistoriske og biologiske kvaliteter som er av stor nasjonal og delvis internasjonal verdi. "Skei /Skeisnesset er gitt prioritet som område nr.1 ut fra landskapskvaliteter, kulturminner og biologiske verdier, og ikke minst på grunn av lokalt engasjement som gjør at gjennomføring av framtidig skjøtsel virker realistisk"(Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og Nord-Trøndelag Fylkeskommune 2008) . I 2018 ble navnet på området endret til Leka utvalgte kulturlandskap.

Områdeplanen som ble utarbeidet i 2008 var et viktig grunnlagsdokument for framtidig bevaring og skjøtsel av miljøverdiene i området, og ble til i et samarbeid mellom grunneiere/brukere, Leka kommune og Fylkesmannen i Nord Trøndelag.

Spesielt å nevne er at Leka kommune innlemmet Skei havneområde i det utvalgte kulturlandskap, med hensikt at det skulle ha en sentral rolle mht. formidling og næringsutvikling basert på kvalitetene i området. Gjennom Stedsutviklingsprosjektet for Skeishavna som foregikk i perioden 2008-2011 ble det lagt fram forslag som kunne bidra til å utvikle dette området som en fin innfallsport Leka.

Dette dokumentet gir en oppdatering av områdebeskrivelsene i Områdeplanen fra 2008, kap. 1-5.

Leka kommune 14.oktober 2025

2. Områdebeskrivelse

2.1 Geografisk beliggenhet, landskapsregion, naturgeografiske forhold

Skei ligger på øya Leka lengst nord i Nord Trøndelag, ytterst på kysten. Skeis utmarksområde heter Skeisnesset og er et ca 5 km langt nes som utgjør Lekas nordøstligste del. Høyden over havet er 0-48 meter og hele området er ca 5,4 km².

2.2 Klima og vegetasjonsregion

Skei har et typisk kystklima med mye nedbør og relativt små temperaturforskjeller mellom sommer og vinter. Det åpne lave landskapet er svært sterk eksponert for vind fra alle retninger. Vind med orkan i styrke er ikke uvanlig.

Leka hører til sørboreal vegetasjonssone. Sommertemperaturene er tilstrekkelige til at noen varmekrevende arter kan vokse. Skei er en del av et smalt belte langs kysten som regnes til sterkt oceanisk vegetasjonssone.

I Skeisnesset er det boreal kystlynghei. Slike typer kystlynghei finnes bare i Midt Norge og i Nordland, samt små arealer i Skottland og på øyene nordenfor. Det er bare i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon kystlynghei av god utforming finnes. (Sterkt oseanisk seksjon utgjør kun 2 % av arealet i Nord Trøndelag, Nilsen og Fremstad 2000)

2.3 Geologi i området.

Leka har en svært spesiell geologi. Bergartene på Leka utgjør et komplett ofiolittkompleks. Det vil si at Leka har alle bergartene som tilhører tverrsnittet av den amerikanske delen av midthavsryggen i Atlanterhavet. De dypeste bergartene fra mantel er representert bl.a. i området Lauhatten. Innenfor Skråen har man ved å studere bergartssammensetting påvist overgangen mellom mantel og jordskorpe, den såkalte MOHO. Deretter følger de ultrabasiske dypbergartene og de ulike bergarter opp til feltspatrik gabbro.

På Skei og i Skeisnesset finnes gangbergarter flere steder bl.a. i Våttvika. De østlige deler av Skeisnesset utgjøres av sedimentære bergarter som har fått navnet Stegafjellkomplekset eller Skeigruppen. Stegafjellkomplekset starter lengst nord i Skeisnesset og utgjør store deler av den høyeste ryggen øst i Skeisnesset. Overgang til vulkanske bergarter nord for Våttvika. De sedimentære bergartene kommer så igjen et stykke ved Hållondsjøen, og utgjør så hele Skeishavna og Hamnaholmen.

Stegafjellkomplekset består av hele rekken sedimentære bergarter fra grovbollede konglomerater til mer fine konglomerater, sandstein, leirskifer og på noen steder omdannet kalkstein (ved Jakobsteinvika og ved Hållondsjøen). Av løsmasser finnes det strandvoller flere steder opp mot 25 m.o.h. I Vardvika ser vi flere nivåer av Stranddvoller fra den fine steinstranda ved sjøen og opp til 25-30 meter over havet. Nedenfor hovedgårdene på Skei er det en god del kalksand i jorda. Herlaugshaugen er i stor grad bygd med kalksand. De store dyrkede flatene ligger på marine løsmasseavsetninger.

Leka er en del av [Trollfjell Geopark](#) som er et samarbeidsprosjekt mellom kommunene Vega, Brønnøy, Vevelstad, Sømna, Bindal og Leka. I 2019 ble dette området anerkjent som UNESCO Global Geopark. En geopark er et område med spesiell geologisk naturarv av internasjonal betydning der man satser på bærekraftig utvikling, stedsutvikling, kunnskapsspredning og geoturisme. Trollfjell geopark er en del av reiselivsstrategien for Sør-Helgeland og Leka.

Foto fra geologistien i Skeisnesset

2.4 Beskrivelse av areal og landskap

Skei består av en intensivt drevet innmark, samt en utmark som beites på tradisjonelt vis. Utmarksområde Skeisnesset er et 5 km langt nes som utgjør den nordøstligste delen av øya Leka. Høyden over havet er 0-48 meter og hele området er ca 5,4 km².

De vestlige delene av Skeisneset ble 14.12.1984 vernet som [fuglefredningsområde](#). Formålet med fredningen er å bevare det rike fuglelivet og fuglenes livsmiljø i området. De består av en stor flate, en landhevningstrand dominert av strandeng, myr og engvegetasjon på flatene og lyngheivegetasjon på lave rygger. Det er et stort antall mer eller mindre avsnørte brakkvanns og ferskvannsdammer. Stortjønna på 106 daa og dybde på mindre enn en meter, er den største. 1-2 ganger i året oversvømmes store deler av det ytterste området ved stormflo.

Øst i Skeisnesset strekker det seg 3-4 parallelle rygger fra sør og til nordenden av neset. På ryggene dominerer kystlynghei, mens det i forsenkningene er myr. På østsiden er det bratte skråninger ned mot Lekafjorden.

Området inneholder svært mange kulturminner i form av bl.a. gravrøyser, steingjerder og gamle bygninger.

2.5 Kulturlandskapet på Skei og Skeisnesset

Kyr på beite ved Skeishamna. I bakgrunnen Herlaugshaugen og Skeisgårdene.

Så og si alle som skal til Leka kommer i land i Skeishavna. Ferga går fra Gutvik på fastlandet, og har på veg over en utsikt mot nordvest til Skei og Skeisnesset. Den samme utsikten har passasjerene på Hurtigruta og andre som ferdes langs skipsleia mellom Leka og fastlandet. På avstand preges Skei av jordbrukslandskap med innmarksarealer og gårdsbebyggelse omkring Skeishamna. Mellom gårdene ruver den monumentale [Herlaugshaugen](#). Lenger nord er det utmarks- og lyngheiområdene som dominerer den lave halvøya.

Skeishavna med fergeleiet er vesentlig utbygd i seinere år, men av den opprinnelige bebyggelsen finnes fortsatt noen naust. Den verneverdige brygga som stod her, ble fjernet for noen år siden. Havna er skjerma av Hamnaholmen som fortsatt er prega av tidligere tiders slått og beiting. Veggen fra havna har beitemark og dyrka jord på begge sider opp til vegkrysset ved den ene av Skeigårdene, der den gamle trønderlåna i dag fungerer som vertshus. Like ved ligger Herlaugshaugen som i tillegg til sin verdi som kulturminne byr på blomsterprakt og rikt biologisk mangfold. Like ved vegkrysset ligger også [Leka bygdemuseum](#) med flere verneverdige bygninger.

Vegen nordover mot Skeisnesset går gjennom jordbrukslandskap som preges av grasproduksjon, husdyrhold og beitedrift. På flere av de mindre brukene er drifta opphørt, men arealene drives ved bortleie. Av bygninger finnes en stor variasjon, fra storgårdenes trønderlåner og de tidligere husmannsplassenes med beskjedne bygninger til mer moderne hustyper.

Ved enden av vegen starter turstien gjennom Skeisnesset. Her dominerer lynghei og myr, men innimellom finnes engvegetasjon, til dels med rikt biologisk mangfold. Deler av landskapet er prega av gjengroing med lauvskog, og det finnes også innslag av bartrær som er planta som ledd i skogreising. Fra utsiktspunktet på Ivarshallaren er det storslagen utsikt til skipsleia og Heilhornet i Bindal møt øst, Helgeland med Torghatten i Nord og våtmarksområdet Valan og storhavet i vest.

Utsikt mot nordvest fra Ivarshallaren over lynghei, strandenger og våtmarksområdet Valan.

Gravrøys på Skeisnesset og Heilhornet i Bindal i bakgrunnen.

Utsikt nordover. Torghatten skimtes til høyre i bildet.

Øverst maleri av lensmannsgården på Skei ved forrige århundreskifte, og nedenfor slik den framstod i 2008.

2.6 Historisk bruk av Skei og Skeisnesset

Fra de eldste tider

Leka er uvanlig rik på kulturminner. Her er kjent ca 16 pionerboplasser etter de første nordmenn for ca 10500 år siden. Alle grender har spor etter steinalderen.

Solsemhula er en av 9 huler i Norge med hulemalerier. 6 andre huler er funnet i kommunen med kulturlag fra folk som har bodd der. Her finnes over 400 automatisk fredete fornminner av ulike karakterer.

Skei og Skeisnesset har kulturminner som strekker seg fra alle tidsperioder, fra steinalder og fram til nyere tid. Tverrøkser som ble funnet ovenfor museet er bestemt til å være fra steinalder. Ovenfor Våttvikmoen er det funnet en hustuft fra ca 5000 år tilbake. På Våttviksletta er det registrert ei tuft som man tror er fra middelalderen. De viktigste fornminnene i området er gravminnene. Den enorme Herlaugshaugen har selskap med omkring 70-80 andre kjente gravrøyser i beiteområdene på Skei.

Nord for Jakobsteinvika gikk det 454 fot store dampskipet Europa på grunn i 1927.

Husmannen i Våttvika og sønnene hans tok med seg jernstolper fra rekkverket på båten og brukte det til gjerdestolper. Noen av disse står fortsatt.

I Jakobsteinvika og ved Botnasjøen (Markussynken) har det vært skjerping etter kobber i den store skjerpeperioden like etter år 1900. Det har også vært forsøk på å selge korallsand fra Storgørnholmen til Trondheim, men det ble bare med forsøkene.

Jord og husdyrbruk

Skei gnr 16 har vært en stor gård etter forholdene i området. I matrikkelen av 1647 hadde eieren av Skei den største skylda på Leka med 2 spand. Hovedsetet på Skei har ligget der bnr.1 er nå. Navnet Skei er forklart på ulike måter. Det er bl.a. knyttet til leikplass, der hvor man kunne hatt kappestrid. Skei var ekserserplass på 1700-tallet.

Hovedgården på Skei har trolig ligget på samme plass i mange hundre år. Enkelte av bygningene er svært gamle. Gården ble delt på 1860-tallet. Med i salget fulgte bare en bygning fra tunet, som senere ble satt opp på den nye eiendommen i Sørgården. Sørgården, også kalt Furregården, ble kjøpt av Johannes B. Furre ca 1879. I tiden som fulgte bygget han opp gården med de hus som var der inntil nyere tid. Fortsatt står 4 gamle bygninger på gården. Skei hadde viktige roller i lokalsamfunnet. Furregården (bnr 2) huset Leka postkontor og telegrafen og senere telefonsentralen. En periode drev de også landhandel i tillegg til ekspedisjon av dampskipene. I Nordgården, som også lenge ble kalt Lensmannsgården, bodde lensmannen. I tillegg drev han fra 1904 Leka Sparebank fra lokaler i samme tun.

Husmannsplasser

Under gården Skei har det vært mange husmannsplasser. Gårdeierne i Sør- og Nordgården hadde bruk for husmennene til blant annet gjeting og onnearbeid/ pliktarbeid.

De fleste husmannsplassene ble avviklet i perioden 1916-1945. Dette var svært seint i Lekasammenheng.

Tabell 1: Oversikt over husmannsplasser under gnr 16 Skei

Bnr.	Bruksnavn	Når tatt i bruk	Husmanns-kontrakt	Når kjøpt	Fraskilt bruk nr.	Dagens situasjon	merknad
3	Sørvegan	tidlig		1869	2	Drift	Hadde bekkvern
4	Myren	Tidlig		1893	2 til 1869 1 fra 1869*	tilleggsjord	Har ikke beiterett
6	Myrmo	1800-t	1907	1918	2	Tilleggsjord	
7	Myrvold	Ukjent		1915	2	Tilleggsjord	
8	Nygård	Senest 1800		1916	1	Drift	
9	Strinda		1842	1916	2	Tilleggsjord	Våningshuset og stabburet på museet kommer herfra.
10	Stranda	Før 1865	1865	1918	1	Drift	
11	Fagerheim	Før 1900	1895	1919	1	Tilleggsjord	Første brukeren Ingebrigt Larsen hadde jordgamme til fjøs.
12	Holand (Nedre Hållonda)	1870-t	1877	1921	1 og 2	Dyrka mark bortleid	En beretning av Arnt P. Schei forteller om hvordan forholdene var her da gården ble dyrket opp.
13	Solli	1927		1927	1	Jord bortleid	
14	Sletta	Før 1860	Før 1875	1927	2	Tilleggsjord	
15	Høgland	tidlig	1836	1930	1	Tilleggsjord	Er tilbake til bnr. 1
16	Våttvikmoen (Lund)	1901	1903	1931	1 og 2	Tilleggsjord	
17	Nordset			1934	1	Drift	
18	Sørmoen		1886	1945	2	Tilleggsjord	
19	Nyheim		1905	1943	1	Drift	
20	Nedre Sørveigan	tidlig	1811	1945	2	Jord bortleid	
40	Nordheim	1930-t	1930	1971	1 og 2	Jord bortleid	En liten husmannsplass

Tabellen viser at de fleste brukene ble kjøpt fri i perioden 1915-1945. Flere av disse hadde vært husmannsplasser i lengre tid. Det har ikke vært noen utskiftninger på Skei.

Gnr 16/4 ble kjøpt i 1893 (hadde lenge vært husmannsplass). Til denne plassen ble det tidlig dette århundre flyttet en rorbu fra Sklinna som fortsatt står der. De andre gårdene ble altså ikke fraskilt før fra 1915 og utover.

Hållonda, gården Høgland er også en meget gammel husmannsplass. I salgskontrakt fra Peder Brandtzæg til sønnen Christian i 1801 står det at faren skal ha "rett til sommerhussted på nordsiden av gården med stall og nødvendige huse". Tidligste kjente husmannskontrakt der er fra 1836. Det var ikke like lett for alle å få kjøpt bruket de hadde brutt opp.

Innmark og utmark

Tradisjonelt deles lyngheibondens landskap mellom innmark og utmark.

I innmarka var åkrene og slåttengene (I 1865 hadde Skei 121 da oppdyrket eng og åker og 212 da naturlig eng). Gjenstående områder med gammel slåtteeng som ikke er oppdyrket eller gjødslet finnes i dag på Hamnaholmen, Sjømyraområdet og på Våttviksletta samt en liten forekomst på Herlaugshaugen. I innmarka var også husene, fjøsene og alle de andre gårdsbygningene. På Skei er det flere gamle bygninger med ulike funksjoner.

Innmarksområdet var gjerne inngjerdet så husdyrene ikke skadet avlingene. Restene etter utmarksgarden finnes i form av steingard fra sjøen og torvgard mot de store torvmyrene.

Sommerfjøs

Husmannsplassene hadde gjeterplikt for å passe på buskapen, gjerne slik at de fikk ha sin buskap sammen med gårdeierens. De hadde stort behov for gjødsel. Derfor var det vanlig med sommerfjøs. Dessverre er det ikke noen sommerfjøs igjen på Skei, men tuftene og stiene finner vi fortsatt. Dyrene stod inne natta over. Gjødsla i sommerfjøsene spredde de på åkrene. Utmarka var innmarkas mor sier et gammelt ordtak.

Tuftene etter noen av sommerfjøsene kan fortsatt ses. Noen sendte dyrene inn i Skeisnesset fra Botnasjøen, mens andre hadde sommerfjøsene sine på Hållonda.

Lyng til slått og beite

Skeisnesset har i uminnelige tider blitt brukt til beite. Gammel tradisjon forteller om en omfattende sanking av lyng når det var formangel. Spesielt de små brukene var avhengig av tilleggsfôr. I Skeisnesset hadde man også utgangersau som utnytta vinterbeitet i lyngheiene. I følge lokale kilder opphørte bruken av utgangersau på 1920-tallet. I enkelte kjøpekontrakter står det at brukeren ikke har lov til å ha utgangerfår. Geiter var heller ikke tillatt i Skeisnesset. Hildur Mariussen (f.1910) vokste delvis opp på Hållonda. Hun var senere i en lang periode taus på Skei 16/1. Hun forteller hun husker at de drev med lyngslått i området Vardvika-Langåsan. Lyngslåtten skjedde helst om våren, og de slo for 2-3 dager i slengen. Dette fordi lyngen da var frisk og hadde nyskudd. Lyngen fra Skeisnesset ble helst gitt til kyrne. Lyngslåtten ble gjort med sigd, det kaltes for å kjerne lyng. Slåtten er kjent fra Vardvika – Langåsan og fra Bossneshaugen.

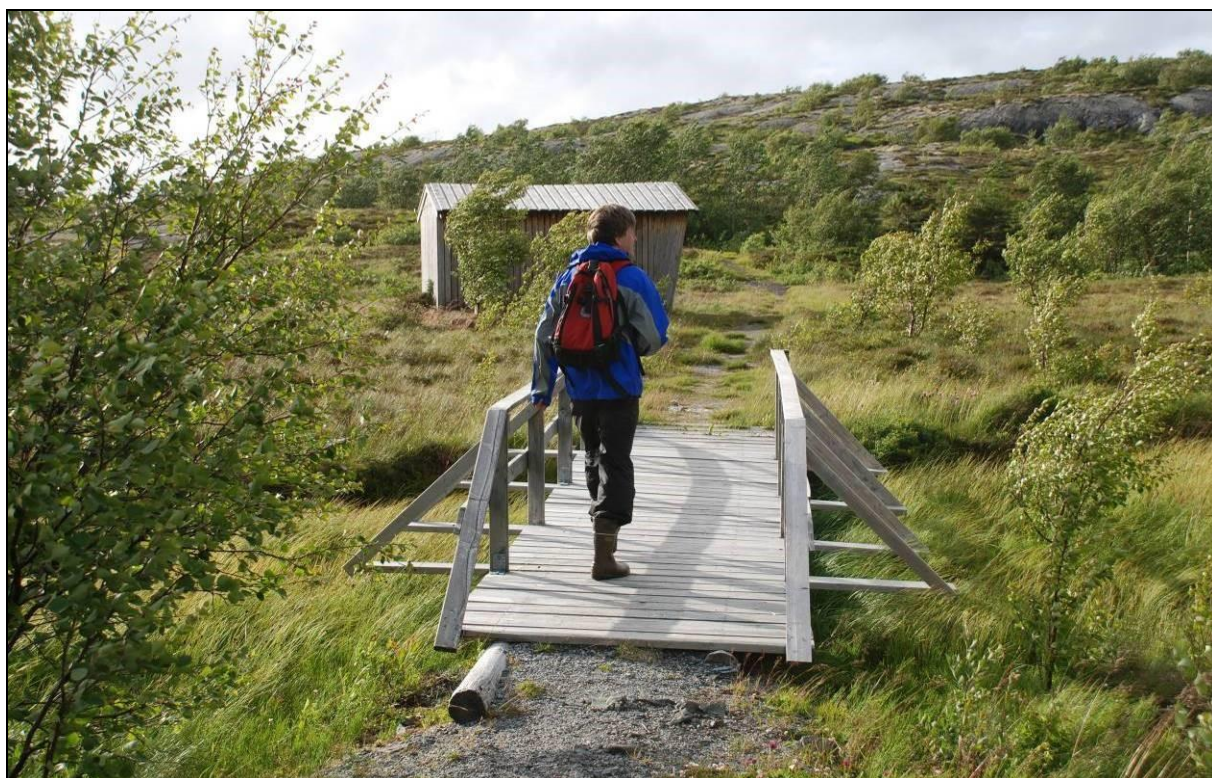
Når mengden høy avtok utover våren, ble lyngen blandet med høyet og gitt dyra. Når det ble lite for inne, ble sauene sluppet ut, sier Hildur. Dette skjedde gjerne før lamminga, sauene fant seg alltså noe å ete.

Brenning av lyng har også forekommet. Tradisjonen hadde imidlertid opphørt tidlig etter århundreskiftet. Den siste brenningen foregikk sannsynligvis på 1940-tallet fra

Stegafjellmyra. De hadde da glemt de gamle kunstene. De prøvde å få ilden til å gå mot vinden, men vinden ble for sterk så ilden gikk nordover og antente et stort område i Skeisnesset. Like nord for Ivarshallaren er det en lyngkledd flat ås som har navnet Brenthaugen. I skjøtene til brukene på Skei stod det at de hadde beiterett til så mange dyr som man kunne vinterfø på bruket. Det er kjent fra lang tid tilbake at det beitet storfé og sauer i Skeisnesset. Da kulturbeite ble vanlig, forsvant storféet fra utmarka. Da var området bare beite for vanlige sauer. Sauebeitinga tok slutt på begynnelsen av 1970-tallet. Omkring 1980 begynte man å ha kviger i området.

Tang og tare

I Skeisnesset var det også svært vanlig å sanke tang og tare til dyrene. Roald Holand (f.1929) kan huske at småtang ble skåret i Våttvika på fjære sjø spesielt når det var landvind (østavind). Når sjøen flødde ble hest med vogn kjørt ned til sjøen, og man kunne laste på den tangen som var kommet opp med floa. De skylte kokende vann over tangen før dyrene fikk den. Eldre folk sa at de ”døyva” tangen. Brenning av tang ble også gjort. Brent tangaske ble solgt til apoteket for utvinning av jod.

Gangbru over gammel torvgrøft og rekonstruert torvsjå ved Ivarshallaren.

Torv

Torv var viktig. I særdeleshet til brensel. En familie trengte 45-50 m³ torv pr. år. Det ble også hentet torvstrø i torvsjåene til strø under dyra. Dermed ble torvstrøet blandet med urinen slik at urinen ble absorbert. Alt skulle komme til nytte! Brukene på Hållonda hadde sin torvmyr i Våttvika. Der ser vi i dag tydelige rester etter torvuttak. Myra ved Ivarshallaren er tatt ut etter 2. verdenskrig i perioden fram mot og like etter at strømmen kom til Leka i 1954-55. Hildur Mariussen fortalte at drengen i Nordgården, Skei (bnr.1) brukte å hente myr for å ha som strø i tallefjøset, og bak kyrne. På Leknes fortalte Steinar Leknes at de i sitt skjøte har rettigheter til å ta myr i Klokarmarka. ”Å ta myr” er den lokale betegnelsen på bruken av torv til strø.

Egg og dun

Den 9.6.1849 fikk gårdeieren på Skei fredlyst Skeisnesset som egg- og dunvær. Det finnes få kilder som beretter om dunsanking i Skeisnesset. Dunsanking var vanlig andre steder i Leka, og det er sannsynlig at det foregikk på Skei også. Eggsanking har vært vanlig opp til våre dager, og det var store mengder hekkende fugl på Skeisnesset. Gårdene på Skei hadde i 1865 5 spesidaler i inntekt til sammen av salget av egg og dun (Folketelling 1865).

Reindrift

Nord i Skeisnesset ligger Jakobsteinvika. Jakobsteinen skal etter tradisjonen være en gammel hellig samisk stein. Til ca. 1910-15 hadde samer rein ute på Leka. Når de sendte reinene ut på fjorden ved Nord Gutvik brukte de Jakobsteinen som merke for hvor de skulle ha reinene i land på Leka.

2.7 Dagens bruk av området

Landbruket og melkeproduksjon er blant de viktigste næringsveier i Leka. I 2008 var det var i alt 6 driftsenheter på Skei som leverte melk, og en drev med ammekyr. Ytterligere fem driftsenheter drev med grovfôr- og åkerproduksjon. Skeisnesset ble da brukt som sommerbeite for 60 til 70 ungfø om sommeren. Denne drifta opphørte i 2019.

I 2025 er det en driftsenhet med melkeproduksjon, en som driver med okser og 3 driftsenheter med utgangersau, samt at noe innmarksareal beites av kalver. I tillegg drives det med grovfôrproduksjon og noe kornproduksjon. Drift med utgangersau kom i gang i 2009, i 2011 var det 50 utgangersau på vinterbeite. For 2013 oppgir beitelaget at det er 50 storfe og 219 utgangersau på sommerbeite og omfanget i 2024 var ca 200 utgangersau på vinterbeite.

Kviger på beite på Skeisnesset.

Tabell: Eiere, forvaltere og brukere på Skei gnr. 16 i Leka kommune (2024)

Jordbrukseiendommer	Gnr/ bnr	drift
Vidar Furre	Bnr 2	Korn, potet
Karl Oddvar Hakkebo	Bnr 3 og 7	Grovfôr, noe dyrka areal leies ut. Småfe.
Bernt Erik Thorvik	Bnr 1	Småfe, grovfôr og korn.
Per Otto Furre	Bnr 43	Grovfôr. Leies ut
Roger, Sturla, Henning og Elin Johansen	Bnr 20	Grovfôr. Leies ut.
Arnfinn Holand	Bnr 12 og 16	Småfe. Grovfôr
Per Helge Johansen	Bnr 4 og 47	Melkebruk. Grovfôr
Åsmund Nilsen	Bnr 8	Kjøttfe. Grovfôr
Stig Holmstrand / Nina Furre	Bnr 10	Grovfôr. Leies ut
Stig Erling Johansen / Lena Johansen	Bnr 17 og 14	Grovfôr
Jacob Sandvik	Bnr 13	Grovfor

Tabell: Andre eiendommer innen området med verneverdier:

Leka Bygdemuseum v/ Maja Furre	Bnr 31 og 39	Eier ca 10 da i Vardvika som beites. Museumsbygninger og Steinhytta.
Ann Iren Jamtøy	Bnr 21	Eier fra 2025 av ungdomshuset (1908) på Skei
Geir Tore Jakobsen	Bnr 44, 48	Eier husene Våttvikmoen
Håvard Skeie,	Bnr 40	Eier husmannsplassen Nordheim med hus og steingard. Fritidseiendom
Karl Oddvar Hakkebo	Bnr 79	Eier fjøset Øvre Hållonda
Ove Aremann og Anita Engan,	Bnr 74	Eier våningshuset Øvre Hållonda Fritidseiendom
Annette Thorvik Pettersen m fl,	Bnr 25	Eier våningshuset på bnr 1. Fritidseiendom
Karl Oddvar Hakkebo	Bnr 42	Gamle Havna Kafe, utleiehus
Arne Lothe	Bnr 11	Husene på Fagerheim, fritidseiendom

Det er flere andre som eier eneboliger i området. I 2008 bodde det til sammen ca. 66 personer i området. I 2024 er antallet 44 personer. Leka kommune eier store deler av det utbygde havneområdet. Leka Båtforening har småbåthavn, og i tillegg er det flere andre rettighets-havere til båtplass i selve Skeishavna.

I 2008 var totalt er 30 hus oppført som våningshus på gårdsbruk. Av disse var 15 i bruk som helårsbolig, ni som fritidsbolig, to til utleie, et brukes som vertshus og turisme, ett tilhører museet og to er ute av bruk. Det gamle ungdomshuset på Skei er blitt omregulert til næringsvirksomhet, og ble i noen år drevet som Lekamøya spiseri. I 2025 har anlegget ny eier og det planlegges for ny virksomhet.

I tillegg til gårdene finnes noe spredt boligbebyggelse. Totalt på Skei (gnr.16) er 11 eneboliger på fraskilt tomt, en av dem brukes som fritidsbolig (2008). Det finnes tre bygninger bygd som fritidsbolig. En av dem er Steinhytta i Vardvika, oppført 1971 og frikjøpt til friluftsmål i 1996 med statlige midler.

2.8 Andre brukerinteresser

I området fra Våttvika til Vardvika ble Skeisnesset Kultursti tilrettelagt i perioden 1992-1994. I 1995 fikk området prisen som Årets Friluftsområde i Nord Trøndelag. Her er tilrettelagt informasjon om områdets kvaliteter i egne informasjonsbokser. Stier er gruset for å lede ferdselen til folk. Lyngheiene tåler lite slitasje så styring av ferdselen gjennom tilrettelagte stier har vært en suksess. Leka Museum fikk i 1996 kjøpt Steinhytta i Vardvika. Dette ble gjort mulig gjennom statlige friluftmidler for å sikre allmennhetens adgang til området. Området er viktig for innbyggerne i Leka, for reiselivsaktørene i kommunen, og som attraksjon for besøkende.

Noen av de gamle husmannsplassene brukes i dag som fritidsboliger.

Områdene Skei og Skeisnesset har mange ulike brukergrupper, både organiserte gjennom skole, i grupper, guiding og arrangement, men langt de fleste går tur på egenhånd. Tellingene i 2008 viste ca 5000 besøk i Skeisnesset Kultursti årlig. Økningen har vært stor, for i 2021 var det 11200 registreringer på trimappen, av disse var 9000 i perioden april - oktober. Under Skei kulturfestival var det under en hagefest sommeren 2008 nesten 600 betalende besøkende. Leka er en kommune som er svært godt besøkt sommerstid med 3-4 dobling av folketallet.

I Skeishavna er det mange brukerinteresser knyttet til ulike typer næring og samferdsel. Det finnes en egen reguleringsplan for området.

Utsikt mot Skeisgårdene og Herlaugshaugen fra Havna.

3 Avgrensning av området

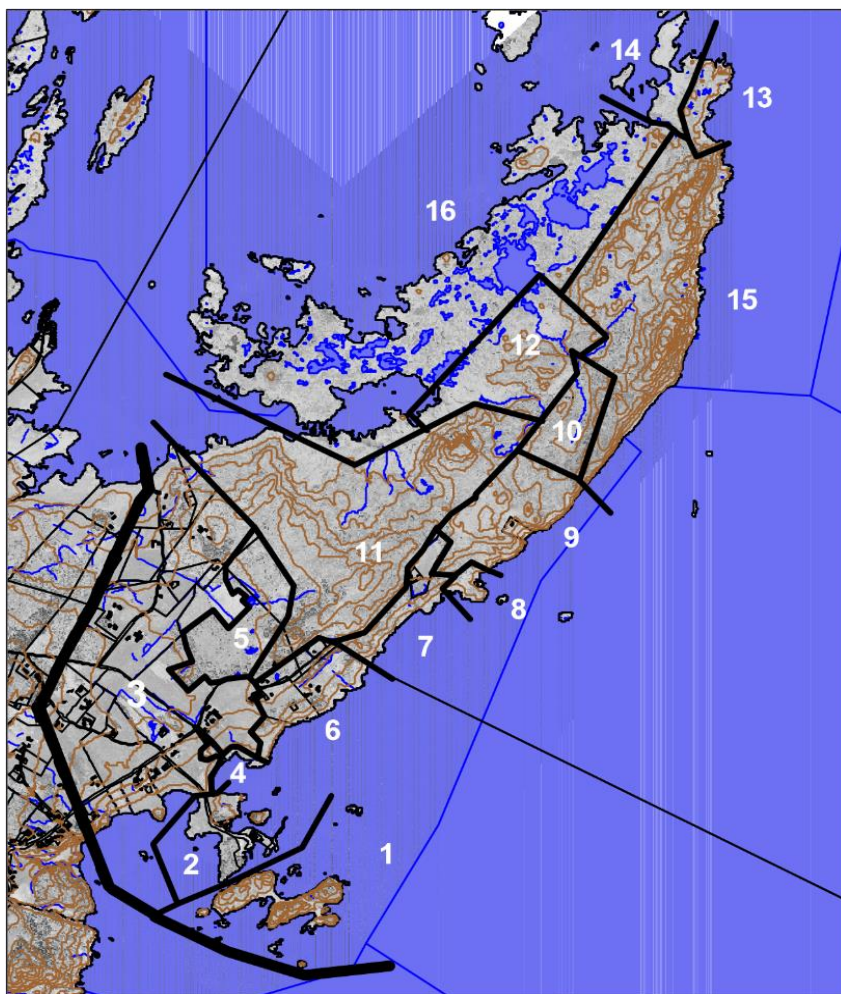
Området omfatter hele gnr. 16 Skei som utgjør en naturlig enhet for å få med alle elementer som inngår i kulturlandskapet. Jordbruksområdene på Skei og utmarkslandskapet i Skeisnesset utfyller og kompletterer hverandre på en utmerket måte. Visuelt utgjør området en sammenhengende lav halvøy nord på Leka. Innmarksarealer på Skei er med i området, spesielt siden de bevaringsverdige bygningene befinner seg der. Disse er også viktige for helheten i landskapet og for Skei kulturlandskap som nasjonalt utstillingsvindu. I kommuneplanens arealdel fra 2013 er området avsatt med hensynssone, for å synliggjøre og ivareta landskapskvalitetene. I kommuneplanens arealplan fra 2013 er området avsatt med hensynssone.

Jordbrukslandskapet på Skei med Herlaugshaugen og verneverdige bygninger og Skeisnesset med lynghei, gravrøyser og biologisk mangfold utfyller og kompletterer hverandre.

3.1 Avgrensning av ulike kjerneområder/ delområder

Leka utvalgte kulturlandskap ble i 2008 inndelt i 16 delområder. Inndelingen var begrunnet ut fra hva de omfattet av miljøverdier og utfordringene som var knyttet til disse. Det har vært ulike strategier for tiltak i de ulike områdene.

I forvaltnings-planen fra 2025 er område-inndelingen beholdt ut fra historiske årsaker, selv om flere delområder nå har mer ens miljø- og forvaltningsutfordring og kunne vært slått sammen.

Figur xx: Kart med avgrensning av delområder fra 2008.

Område 1: Hamnaholmen m/ Åbordskjær

Område 2: Skei Havneområde – reguleringsplanområdet

Område 3: Gårdene på Skei – innmarksområdene

Område 4: Herlaugshaugen

Område 5: Skeismyrene med Hesthagan

Område 6: Sjømyra (Kalgjerdet), Hållondlandet og Hållonda.

Område 7: Langstranda (Stortorvhaugen til Våttvika)

Område 8: Våttviksletta

Område 9: Kulturstiområdet

Område 10: Livmyra m/tilgrensende områder

Område 11: Ivarshallaren – Lauvåsan til Bossneshaugen.

Område 12: Engområdene øst for Stortjønna og Mellomtjønna

Område 13: Jakobsteinvika

Område 14: Nessodden

Område 15: De østre deler av Skeisnesset.

Område 16: Skeisnesset Fuglefredningsområde

4 Samlet beskrivelse av områdets verdier

Skeisneset ligger nordøst på Leka og utgjør et helhetlig og typisk lyngheilandskap med store geologiske og botaniske kvaliteter i tillegg til et rikt og variert fugleliv og mange kulturminner. Området er geologisk meget interessant og består av kvartskeratofyr/plagiogranitt, et smalt sandsteinbelte mørk leirskifer, tykke kvartsganger ("Bukkatalgen") og tre forskjellige typer konglomerater.

Skeisnesset har i flere sammenhenger blitt pekt på som verdifullt, og flatene i vest er fredet ved kgl.res. av 14. desember 1984 under betegnelsen [Skeisneset fuglefredningsområde](#). Formålet med fredningen er å bevare det rike fuglelivet og fuglens livsmiljø. Verneplan for kulturmiljø (Dahle & Tingstad 1995) viser til at området har store naturvitenskapelige og arkeologiske verneinteresser, og fremhever at det finnes mange verneinteresser innen et og samme område, og der de ulike verneinteressene står i sammenheng med hverandre.

Havstrandregistreringene i Trøndelag (Kristiansen 1998) vurderer Skeisnesset – Leknesvika som svært verneverdige og viser til at dette er det største og mest artsrike strandeng-komplekset i Trøndelag (Kristiansen 1988). I kystheireregistreringene på Vestlandet og i Trøndelag (Fremstad et. al 1991) vurderes heiene i Skeisnesset å ha storbevaringsverdi på fylkes- og landsplan. Skeisnesset har stor variasjon av heityper som er representative for de nordlige kystheiene og heiene har innslag av rikhei. Heiene har bra dekning, de dekker forholdsvis store arealer og er lite preget av inngrep, men gjengroing er i gang.

I tillegg til hei og strandengvegetasjon finnes store myrpartier. Det er et artsrikt område med flere kravfulle og regionalt sjeldne arter. Det er utarbeidet en skjøtelsesplan for området. Området beites i dag av storfe, men det er målsetning om å få til helårsbeite med utgangsau. Flere delområder med heivegetasjon er brent og ryddet i de senere år. Det er anlagt en kultursti med informasjonsbokser inn i området.

På Skeisneset er det registrert bosetting fra steinalderen. Innenfor Skeisneset er det registrert ca. 60 gravrøyser av ulik størrelse. Videre er det registrert ei tuft som trolig er fra middelalderen. I en særstilling står den enorme Herlaugshaugen på Skei. Det er også mange kulturminner knyttet til den store betydningen sjøen hadde i tidligere tider.

Skei er et aktivt jordbruksområde. I 2008 ble over 5 km sauegjerdet ferdigstilt og det ble da igangsatt helårsbeiting i området i tråd med skjøtelsesplanen for Skeisnesset (Nilsen, Fremstad 2000). Det er blitt lagt ned en stor innsats i rydding av området for å øke beitekvalitetene og åpne landskapet.

I diskusjonen om vindkraft uttalte Riksantikvaren at Leka var et av områdene der vindkraft ville gi spesielt store konflikter i forhold til kulturhistoriske elementer. Skei beskrives på følgende måte:

Skeisnesset i nordøst er en halvøy der det er registrert spor etter bosetting i steinalderen. Innenfor neset er det funnet rundt 40 gravrøyser av ulik størrelse spredt utover i området i samlinger eller enkeltvis. I sør møter Skeisnesset Herlaugshaugen, landets nest største gravhaug på 73 m i diameter. Haugen ble utgravd på slutten av 1700-tallet og inneholdt bl.a. en båtbegravelse fra yngre jernalder. Her ligger også en tuft fra middelalder. Området har sannsynligvis vært brukt som jaktområde, egg- og dunvær, slåtteland og beiteland.

Jakobsteinen er en hellig samisk stein som har sin bakgrunn i at det var her samene tok reinen over til Leka. Dagens bebyggelse på Skeigårdene er til dels meget bevaringsverdig.

I 2023 ble det gjennomført [punktvis utgravinger i Herlaugshaugen](#) ut fra funn med metalldektor. Det ble da gravd fram 22 nagler og på noen var det rester av treverk som gav grunnlag for sikre dateringer og viste at dette kan stamme fra et skip fra så tidlig som 700-tallet. Nå er Herlaugshaugen med i en større kartlegging og utredning sammen med 6 andre gravhauger for [en mulig oppføring på Norges tentative liste for verdensarv](#).

Gjennom fjorden innenfor Skei og Skeisnesset går riksvei 1 – hovedskipsleia langs norskekysten, med årlig ca 35000 passerende skip og båter. Blant dem hurtigruta og en mengde cruiseskip. Åpne lyngheiområder som Skeisnesset og veldrevne gårder er viktige bidrag til Norge som reiselivsnasjon .

Området byr på et mangfold av estetiske verdier og opplevelsesmuligheter som er gjort tilgjengelig gjennom kulturstien og turstinettet som er anlagt for allmennhetens bruk.

Foto Rødlistearten Marinøkkel

Foto: Rødlistearten Bakkesøte

4.1 Et helhetlig landskap

Skei er et godt ivaretatt jordbrukslandskap. All dyrket jord er i god hevd og utmarksområder har vært i kontinuerlig bruk over svært lang tid. Det er lite forstyrrende inngrep fra nyere tid. Skeisnesset er helt uten slike inngrep med unntak av stier som er laget for å styre ferdsel. I selve innmarksområdet på Skei finnes kraftlinjer. Ei kraftlinje som skjemmer landskapet, går fra Hållonda til Skeishavna. Den ble oppført ca 1990, men det er fullt mulig å legge denne i jordkabel. Større terrenginngrep har ikke skjedd noen steder i området. Ingen jordplanering er foregått. Stedet har et representativt utvalg av hus med stedlig byggeskikk.

Skei med Skeisnesset har store utforminger av lynghei og ugjødsla enger. Det er en mosaikk av ulike kulturmarkstyper og myrtyper.

Noen tidligere ugjødsla beiter ble før 2008 gjødset, men lyngheiene og de artsrike engene har forblitt ugjødset. Det var begynnende gjengroing i myr- og lyngheiområder, men ikke verre enn at det aller meste kunne restaureres og vedlikeholdes. Totalt sett er det lite skogplanting som har foregått i området.

Små områder var tilplanta med gran og furu, men der slikt forekom i lyngheimark syd i Skeisnesset, har man fjernet mye siden 2008. På Skeismyrene er det fortsatt en stor frøbank av spesielt furu som medfører mye ny spiring.

Størsteparten av området er gamle beiter som har vært i kontinuerlig bruk. Noen områder var ute av bruk i en 10 - 20 års periode, på 80-90-tallet, men har nå vært godt beitet siste 15-års periode. Den største merkbare gjengroingen i Skeisnesset foregikk i perioden 2000-2007 (pers med).

På Skei med Skeisnesset finnes kulturminner fra steinalder og fram til nåtid. Byggeskikken varierer fra hustyper som var vanlig på 1700-1800 tallet og til våre dagers bygninger. Skei er et godt eksempel på sammenhengen mellom tun, innmark, utmark og sjøbruket/sjøen som kommunikasjon. Her kan man se mange eksempler på hvordan næringsforhold og levevilkår har vært både generelt og i sosiokulturell sammenheng. (Storgård, husmenn, småbrukere og fiskere). De åpne landskapsområdene gir verdier knyttet til visuell opplevelse og estetikk. Åpenheten gir vidt utsyn. Solnedgang og soloppgang ved Helgelandsøyene på sommerstid der en sitter blant kulturminner og lynghei gir ro i sjelen for mange. Skipsleia har også alltid hatt en viktig visuell betydning med båtene som går gjennom fjorden med de majestetiske Heilhornene i bakgrunnen.

Skei er som nevnt ovenfor et område der man kan lese historiens funksjonelle sammenhenger mellom tun, innmark, torvmyr, utmark og sjøbruk. På hvert bruk kan man tegne et kart over gårdens ulike arenaer knyttet til onner og årstider i ulike historiske epoker.

Foto: Myrhawk ved Livmyra

Biologiske og kulturhistoriske verdier er tilstede i rikt monn. Området har flere vegetasjonstyper med svært høy verdi: Kystlynghei, rikmyr og baserike enger.

Hele Skeisnesset domineres av kystlynghei. Her fins flere typer myrer, og ulike typer kulturbetingete enger.

Rødlistede arter i området:

7 ulike karplanter: Marinøkkel, engmarihand, bittersøte, bakkesøte, kvitkurle, fjellmarinøkkel og brudespore

Fugler: Ca 24 rødlistede og truede fugler er registrert i området. Storspove og vipe er velkomne gjester på Skei hvert år.

Det er ikke gjort undersøkelser når det gjelder andre arter.

Et rikt utvalg av hustufter, gravminner, gjenstandsfunn, steingjerder, gårdstun, bygninger og andre kulturminner gir oss gode illustrasjoner når områdets 5000 årige kulturhistorie skal formidles.

4.2 Kontinuitet.

Størsteparten av utmarksområdet Skeisnesset er gamle kontinuerlig drevne kulturmarker i form av kystlynghei samt ulike typer gamle ugjødsle kulturer som var under betydelig gjengroing. På prioriterte steder ble det derfor etter 2008 igangsatt mye rydding og slått, med påfølgende økt sauebeiting. Noe som har bidratt til at flere spesielt verdifulle slåtteenger har fått tilbake sitt rike biologiske mangfold. I tillegg ble utvalgte og avgrensede områder i kystlyngheia i perioden 2011 – 2014 brent for å få til fornyet gjenvekst. Den største aktiviteten på rydding og skjøtsel foregikk i perioden 2011-2017.

Området har svært mange kulturspor fra steinalder til nåtid. Det er et godt utvalg fra de ulike epoker. Byggeskikk og bosettingsmønster viser kontinuitet. Bygninger med ulike funksjoner er bevarte fra hele den perioden man kan forvente at hus i værharde kyststrøk kan stå.

Jordbrukstilknytta kulturspor finner vi helt tilbake fra kystlyngheienes tilblivelse for 4-5000 år siden.

Skei har spesiell biologisk og agrarhistorisk verdi både gjennom bevarte landskapsstrukturer, kulturminner, kulturmarkstyper og opprettholdt bruk. Kunnskapen ved bruken er bevart og området er også bærer av immateriell kulturarv. I eldre tider var Hållonda og Skeisnesset et beryktet sted hvor man trodde mange underjordiske holdt til.

4.3 Representativitet eller særpreg

Skei er et godt eksempel på kystlyngheijordbruket som var typisk langs kysten fra Vestlandet til Lofoten. De sosiale skiller mellom gårdeiere og husmenn, senere småbrukere kommer tydelig til syne ved å studere byggeskikk og struktur på den dyrkede marka og tilknytning til utmarka. Tilknytningen til sjøen er gitt gjennom naustområder og havna.

Området vil være godt egnet som referanseområde for andre tilsvarende områder innenfor samme landskapstype og for flere epoker i jordbrukshistorien.

Områdets viktigste særegenhet er Herlaugshaugen og den store mengden med andre kulturminner. Området har sjeldne og truede tradisjonelle kulturmarkstyper (vegetasjonstyper, restbiotoper) i form av flere utforminger av kystlynghei, ulike typer enger og ulike myrtyper.. Den gamle husdyrrasen gammel norsk sau bel tatt i bruk som beitedyr fra vinteren 2009/2010. Området har som nevnt i innledningen blitt verdsatt svært høyt i mange ulike registreringer. Den vestlige delen av Skeisnesset er fredet som fuglefredningsområde.

4.4 Formidlingsverdi

Området har stor symbol- og identitetsverdi. Snorre Sturlason forteller om Kong Herlaug som gikk i haug. Også andre sagaer forteller om folk fra Leka. Dette forteller oss om stedets betydning i vikingtida. Storhetstiden er et viktig symbol for folks stedstilhørighet. Det åpne landskapet gir et vidt utsyn.

Området har stor verdi for rekreasjon og reiseliv og brukes av svært mange mennesker. Tellingene viser at området har opptil 5000 besøk (2008) i året (øya Leka har bare ca 530 innbyggere). Skeisnesset Kultursti ble åpnet i 1994, og allerede i 1995 ble området kåret til Årets friluftsområde i Nord Trøndelag. Argumentasjon for tildelingen var blant annet den godt tilrettelagte informasjonen i området. Området er et av de viktige besøksområdene for besøkende ved stedets reiselivsbedrifter.

Området har stor pedagogisk og forskningsmessig verdi, og kan brukes som referanseområde for studier/ kulturlandskapsforskning eller annen kunnskapsbasert formidling

Det er brukt til forskning innen bla. geologi, kystlynghei, kulturbaserte enger og fugl (gås). I tillegg er området brukt som ekskursjonssted for geologistudenter ved NTNU. Ulike geologiske undersøkelser har også brukt området.

I området finnes lokale formidlere med god kunnskap om den tradisjonelle bruken av området. Flere personer har god kunnskap om området. Intervjurer med mennesker som bodde i området har gitt god dokumentasjon og overføring av kunnskap om tidligere tiders bruk.

Leka bygdemuseum formidler kulturhistorien ved besøk på bygdemuseet. Museet eier også en hytte oppsatt av stein i Vardvika.

Leka Opplevelser driver natur- og kulturbasert guiding av grupper og enkeltpersoner på hele Leka, og har spesielle guideopplegg blant annet for Herlaugshaugen og Skeisnesset. Det har vært lite etterspørsel etter guiding i Skeisnesset, antagelig fordi dette området oppleves mest som et turområde der man går for egen regning.

5 Biologiske og kulturhistoriske verdier

Bildet over viser et utsnitt av blomsterenga på Herlaugshaugen som er blitt til og er vedlikeholdt gjennom slått og beiting i det meste av tida som er gått siden haugen ble anlagt. Slik utgjør Herlaugshaugen både et fysisk og et biologisk kulturminne og er en god illustrasjon av hvordan skjøtsel av biologiske og kulturhistoriske verdier kan forenes og ivaretas gjennom jord og husdyrbruk.

Nedenfor omtales biologiske og kulturhistoriske verdier for de enkelte lokaliteter.

5.1 Hamnaholmen med Åbordskjær

Holmen som ligger på andre siden av Hamnasundet består hovedsakelig av kystlynghei samt 2 gamle enger. Ifølge en skylddelingsprotokoll av 1865 slo Nordgården (bnr. 1) årlig 12 lass høy på Hamnaholmen. Slåttevirksomhet holdt seg et godt stykke ut på 1900-tallet. Senere er det beitet med sau på holmen, men ikke årevis før etter 2010. Fra 2010 fram til nå har Hamnaholmen nesten årevis vært benyttet til værbeite. Varden på Hamnaholmen har ledet båttrafikken langs leia siden vikingtiden. På Innerdelen av Hamnaholmen (kalt Innerhamna) er det ei fin sandstrand som egner seg glimrende som badestrand dersom tilgjengeligheten til holmen bedres.

Flere steder på Hamnaholmen og Åbordskjæret er det tørnpåler, fortøyningsanordninger fra seilskutetida. Åbord kommer av åbol den eldgamle måten å kile til stein/ lage ei slags steinrøys som man kunne fortøye til. På det smaleste er det ca 38 m over sundet til holmen. På ekstrem storfjære faller det nesten tørt slik at man kan vasse over.

Holmen ble botanisk kartlagt i 2010 (MF 2010) og viser at kystlynghei dominerer på berga og i de to engene på den kalkrike stranda er det naturbeitemark.

5.2 Skeishavna

Området tilsvarende geografisk reguleringsplanområdet.

Skei er ei svært gammel havn. I våre dager er det ferjeleie og kai for hurtigbåt/ godsbaater her. Det fortelles at fra Skeishavna kunne man segle ut nesten uansett vindretning. Derfor møttes selfangstskutene som skulle til Vestisen (Grønland/ Canada) fra både nord og sør her og fortok felles avreise over Atlanterhavet. Store deler av havneområdet er utbygd som havneområde, men området er tatt med i kulturlandskapsområdet fordi det er planlagt et stedsutviklingsprosjekt for å forskjønne innfallsporten til Skei og Leka. Og området ønskes utviklet med tanke på å skape næringsutvikling basert på bl.a. verdiene på Skei.

Næringsmessige interesser:

I perioden fra 2008 – 2024 er havneområdet utbygd med utvidet ferjeleie, samt ny hurtigbåtkai. Videre er det bygd utleiebygg der oppdrettsfirmaet MOVI har kontor og styringsbase for et større oppdrettsanlegg som ligger rett øst for Steggafjellet. Skeisenteret er utvidet og videreutviklet som forretningsbygg der ambulansetjenesten holder til i tillegg til et attraktivt serveringssted. I 2012 ble det etablert et «selvbetjent» informasjonssenter med informative kart og plakater. Her har Leka utvalgte kulturlandskap bidratt med medfinansiering og har satt opp informasjonstavler. Leka båtforening har også gjennomført gode tiltak ved småbåthavna.

Kulturhistoriske kvaliteter:

Automatisk fredet:

1. Sildguden: På vestsiden av Hamnahaugen står en eiendommelig bautastein. Det er anlagt en ring av stein rundt, og opp til steinen er det laget en trapp av stein. Like sør for området ligger bukta Gullgruva, en eldgammel sildeplass. Dette er bakgrunnen for at steinen bærer navnet Sildguden. En hovedoppgave fra universitetet i Tromsø anfører denne som mulig sjøsamisk offerstein.
2. To gravrøys registrert på "Karihaugen".

Andre kulturminner:

1. Gammel verneverdig brygge ved ferjeleiet. Den tidligere brygga for Skeisgården. Flyttet til Skeishavna fra Velfjord ca 1880. Ble brukt i forbindelse med dampskipsekspedisjon, ved slakting osv. Før 1908 fungerte 2. etg. også delvis som et slags forsamlingslokale i bygda, der til og med skuespill ble framført. Denne brygga ble revet rundt 2015.
2. Eldre bygning: Gamle Havna Kafe. Bygd sannsynligvis før 1900. I 2023 ble det bevilget midler til restaurering av dette bygget og i 2025 er utvendig restaurering ferdigstillt.

3. Tre eldre naust i Svenskstøa
4. Tørnpåler fra seilskutetiden. Usikker status.
5. Varde på Hamnaholmen

Biologiske kvaliteter:

1. Det er relativt kalkrikt flere steder. Frodig rik veikantvegetasjon, engsmelle, prestekrage med mer. På de gjødsla beiten det lite igjen av gammel vegetasjon. Skog på deler av Hamnahaugen.
2. Rike berg på toppen av Hamnahaugen med rik flora, der bergfrue står som et teppe under blomstringen i juli.
3. På toppen av haugen et merkelig oppkom, ei tjønn som aldri blir tom.

5.3 Gårdene på Skei

Kulturhistoriske verdier.

Skei er ei grend med et aktivt jordbruk. Dette er jo forutsetningen for at også utmarksområdene skal kunne holdes i hevd. Landskapet i dette området er preget av veldrevet dyrkamark, noe innmarksbeite samt mange gårdstun. Kvalitetene i området er derfor i hovedsak knyttet til områdets mange bygninger med ulike funksjoner.

Automatisk fredete kulturminner:

- Funnsted for 2 stk tverrøks fra steinalder
- Funnsted for skaftholøks fra bronsealder

Andre kulturminner:

Bygningene på de ulike brukene på Skei forteller historien om hovedbrukens status. Hovedbrukenes bygninger er gode eksempler på større gårders tun. Bygningene på de andre gårdene som tidligere var husmannsplasser spenner fra husmannens enkle bygninger til småbrukene med de "true" reisverkfjøsene fra 1930-40 tallet.

Til sammen har Skei et representativt utvalg av bygninger som gir oss et godt innblikk i stedets bygningshistorie og byggeskikk.

Biologiske verdier:

Som omtalt tidligere er nye problemstillinger kommet til de siste årene, spesielt ettersom det er blitt færre melkebruk i området og dermed langt færre beitedyr. Dermed vil gjengroing på de gårdsnære beitearealene kunne komme til å bli en utfordring. I tillegg er flere mindre restareal ikke lenger i bruk. Gjennom hele perioden har det vært påpekt utfordringen med veikantslåt, der nåværende metode ser ut til å bidra til spredning av uønskede arter, bl.a. hundekjeks og veitistel. Tidligere var det vanlig å se mer artsrike veikanter utover forsommeren og ønske nå er å finne ny metode for slått som igjen kan få fram økt artsrikdom i veikantene.

Tabell: Kulturhistorisk viktige bygninger og andre nyere tids kulturminner. Skei unntatt Hållonda

	Eiendom	Type hus	alder	eier		sefrak
1	16/1	Våningshus	Flyttet hit ca 1860	Eier fam Thorvik	Tunet er det siste intakte stortunet på Leka.	X

2	16/1	Våningshus (opprinnelig kårhus)	Bygd 1925	Bernt E. Thorvik	Tidl. lokale for Leka Sparebank	X
3	16/1	Eldhus/ drengstu	Svært gammelt	Bernt E. Thorvik	Har intakt bakerovn	X
4	16/1	Stabbur	Svært gammelt	Bernt E. Thorvik		X
5	16/1	Rullbua/	Svært gammelt	Bernt E. Thorvik		X
6	16/1	Fjøs	Bygd på i flere perioder. Eldste del fra slutten av 1800- tallet	Bernt E. Thorvik		X
7	16/1	Gammel hage m/ store trær. Steingard mot sørvest		Fam. Thorvik/ Bernt E.Thorvik	Har prestisjetrær som lønn, ask og alm. Stor hage.	
8	16/2	Våningshus/ Vertshus	Flyttet hit ca 1880	Vidar Furre	Tidl. Postkontor/telefonsentral Vertshus nå Vertshuset Herlaug.	X
9	16/2	Våningshus: Benumstuen	Flyttet fra Nord- gården. Betydelig eldre enn 1860	Vidar Furre		X
10	16/2	Stabbur	1880-tallet	Vidar Furre		X
11	16/2	Smie	1880-tallet	Vidar Furre		X
12	16/2	Steingard rundt hage		Vidar Furre		
13	16/21	Fjøs	1940-tallet	Elin Johansen mfl	Reisverksfjøs	
14	16/31	Våningshus	1840	Leka Museum		X
15	16/31	Stabbur	1840	Leka Museum		X
16	16/31	Kvernhus	Senest 1885	Leka Museum		X
17	16/31	Naust	Fra 1800tallet	Leka Museum	Skal flyttes til opprinnelig sted	x
18	16/31	Utedo: Bispesetet	Ukjent alder	Leka Museum	I tillegg er det to hus for oppbevaring av båter og utstyr samt for jordbruksutstyr.	
19	16/3	Potetkjeller/jordkjeller	Ukjent alder	Karle Strand		
20	16/4	Peggystua med lite uthus. Eldre våningshus	Oppf.1910 Ca 1911	Per H. Johansen	Tidl. Rorbu på Sklinna Oddmundstua	
21	16/?	Ul Lekamøys hus	Oppført 1908	UL Lekamøy	Ombygd og modernisert mange ganger	
22	16/11	Våningshus Fagerheim	Oppført ca 1920.Flyttet fra Gimlingen	Laila Lothe	Småbrukerheim	
23	16/11	Eldhus	Fra 1800-tall	Laila Lothe	Småbruk	
24	16/11	Fjøs	1946	Laila Lothe	Småbruk	
25	16/13	Hus og fjøs	1929 og 1944	Fritz Ligthelm	Småbruk	
26		Naust		Per H. Johansen		

5.4 Herlaugshaugen

Foto: Herlaugshaugen - Ei kongegrav i det nordenfjeldske Norge.

Herlaugshaugen er et av landets største monumenter fra vikingtid, vurdert å være en skipsgrav av betydelige dimensjoner. Som tidligere beskrevet stadfester nyere punktvisse utgravinger fra 2023 at [dette mest sannsynlig er en skipsgrav](#) som gjennom funn av nagler med treverk har gitt datering tilbake til 700-tallet, altså langt eldre enn tidligere antatt.

Man har tidligere basert kunnskapen om haugen blant annet på det som er nedskrevet i sagaen. Her refereres sagaen selv om den etter siste funn er gjenstand for nye vurderinger.

Sagaen knytter haugen til Kong Herlaug, småkongen som i forbindelse med rikssamlingen valgte døden framfor å innordne seg under Kong Harald Hårfagre.

Snorre skriver:

”Nord i Namdalen var to brødre konger Herlaug og Rollaug. De hadde holdt på i tre somre å gjøre en haug, denne haugen var murt opp med stein og bygd med kalk og tømmer. Da haugen var ferdig fikk brødrene høre at Kong Harald kom med en hær mot dem.

Da lot Herlaug en mengde mat og drikke kjøre inn i haugen, så gikk han inn der sjøl tolvte. Siden lot han haugen kaste igjen” (Snorre Sturlasons kongesagaer).

Biologiske kvaliteter:

Store deler av haugen framstår som ei svært artsrik blomstereng, og har derfor høy verdi også biologisk. Den har lågurtvegetasjon med arter som gulmaure, blåklokke, rundbelg, gjeldkarve, tiriltunge og mange flere. Herlaugshaugen har vært skjøttet som slåtteng siden 2012, men ble ikke slått i 2023 og 2024 pga. krevende værforhold. Det er viktig at denne slåtten først gjøres etter at blomsterenga er avblomstret, altså utover i august. I 2025 utarbeides ny skjøtelsesplan for området.

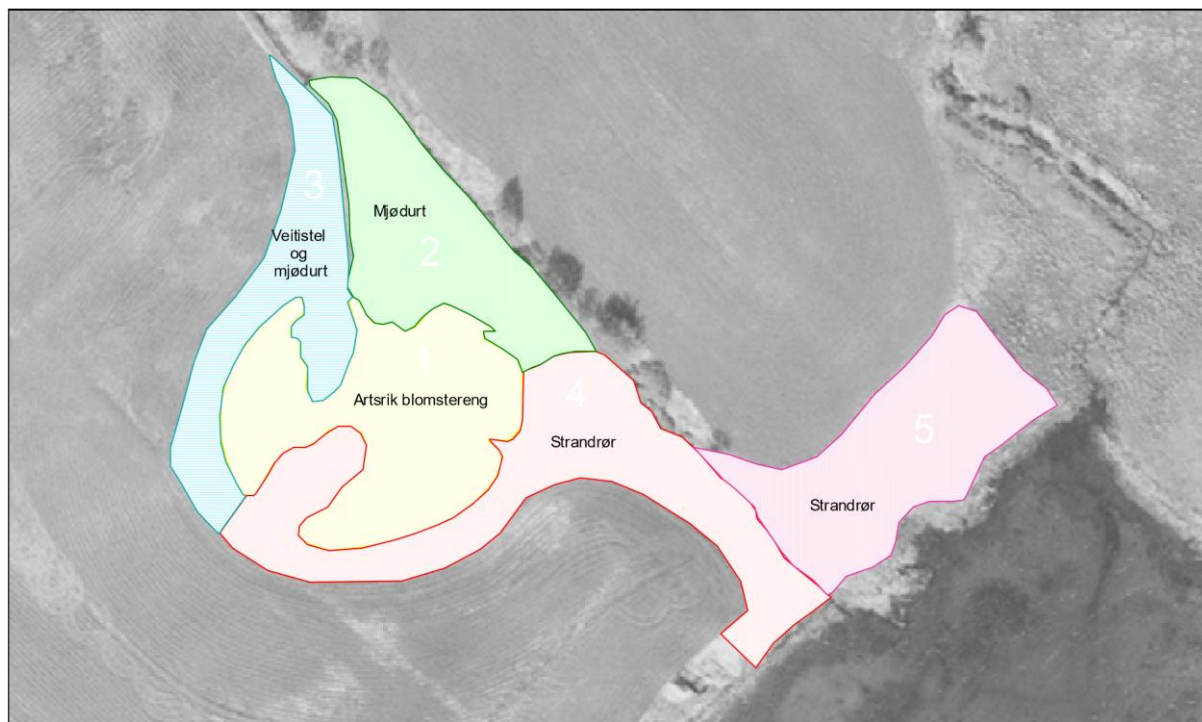
Høgstauder som mjødurt, strandrør, åkertistel og veitistel dekker store arealer rundt haugen. Disse beiter ikke dyrene på. Åkertistelen fungerer som en beitesperre og må slås på et tidlig voksestadium og slås flere ganger gjennom sesongen for å få dyrene til å beite her.

Fotografi fra 1970, Erik Stenvik. Herlaugs haugen med storfe på beite.

Bilde av Herlaugshaugen i 2008, Erik Stenvik. Det hadde det vært forsøkt beiting med sau, men erfarte kraftig gjengroing fra kantene.

Figur: Vegetasjonen på og omkring Herlaugshaugen (2008). Den artsrike blomsterenga var trua av gjengroing fra kantene med mjødurt, veitistel og strandrør på grunn av manglende skjøtsel. Grundig opprydding må følges opp med beiting eller slått for å ta vare på dette enestående kulturminnet.

5.5 Skeismyrene med Hesthagan

Skeismyra er en sammenhengende stor myr på flere hundre mål som har stor verdi for området. Det ble grøftet i ytterkantene i nord og sør i forbindelse med et dyrkingsprosjekt, typisk på 70-tallet. Lauvskogen har etter hvert begynt å invadere de områdene der det meste av myra er tatt bort. På myrene hekker det mange måker. Den svært truede nordlige sildemåsen (*Larus fuscus fuscus*) hekker år om annet her

Kulturhistoriske kvaliteter:

Store myrområder spesielt sør for utmarksgrensen var svært viktige for å skaffe seg brenntorv og strø. I myrene her finner vi restene etter torvtekten. Det er dammer i ulike størrelser og dybder. Store flater kan være fjernet. Ved kanten av myra er det en jordkant som er skåret helt rett. Til oppbevaring av torv hadde man torvsjåer. Alle er nå falt ned, men tuftene finner vi fortsatt. Mellom dammene går det stier der de kunne trille torva, og man kunne gå tørrskodd. Hovedbrukene hadde for det meste noe lettere farvei til torvsjåen. De kunne anvende hest. Flere av husmennene fikk torvrett langt nord i myra. Stiene var smale så det enkleste var å bære torva på ryggen, eller frakte den hjem på kjelke/ slede på vinters tid. Et forbruk på 45-50 m³pr. år krevde at de som bodde på Skei måtte bruke mye tid i myra. Da strømmen kom i 1955 ble det fort slutt på torvtekten.

Biologiske kvaliteter:

Hesthagan er en tidligere beitehage med høyvokste lauvtrær. Under trærne er det frodig grasvegetasjon. Grantrær er plantet i sørkant som livd mot sørvesten. Området er gjennom de siste årene ryddet for en del trær og området framstår nå som en park med store trær. Hesthagan er i bruk som værbeite.

I dette området ligger gårdsdammene som gjennom årene har vokst igjen og ble i 2024 restaurert ved å åpne vegetasjonen rundt og grave opp en del masser. Målet er bl.a. å få økt rikdommen av insekter og skape bedre levevilkår for vannlevende arter.

Sørlauvåsen – nytt beiteområde.

Sørlauvåsen er tidligere tilplantet med furu og gran. Det er i 2024 gitt midler for inngjerding, for å utvide beitearealet og dermed blir det siste utmarksområdet i Skei tatt i bruk til beite.

Området inneholder flere dammer som er under restaurering (se rapport Biomangfold i fem dammer på Leka 2021 med forslag til skjøtelsesplaner ved Dag Dolmen).

Hesthagan kan tas med i nytt område sammen med Sørlauvåsen.

5.6 Sjømyra, Hållondlandet og Hållonda

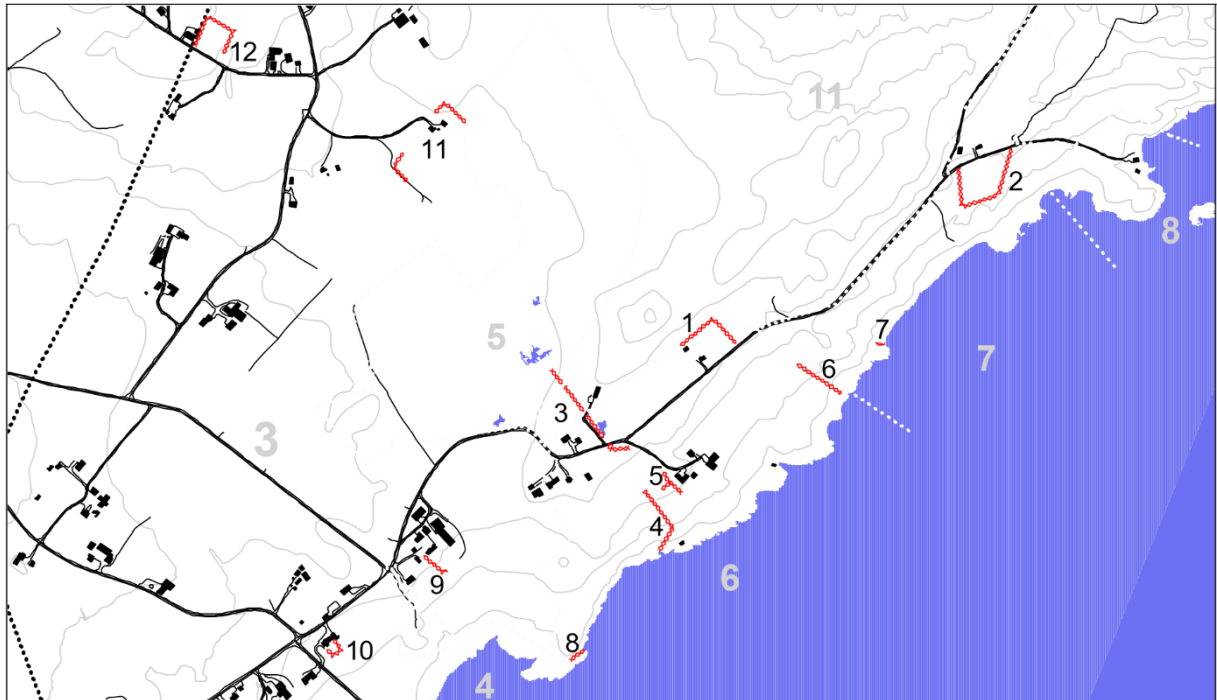
Tabell: Oversikt over nyere tids kulturminner i området

	Eiendom	Type	Alder	Eier	Beskrivelse	Status-24
1	16/15 16/74	Våningshus	1942	Ove Amar Engan	Korsplanhus autentisk småbrukerbolig. En hustype mye brukt i perioden 1920-1940 nordover kysten.	Tatt vare på
2	16/79	Fjøs		Karl O. Hakkebo	Reisverkfjøs. Småbrukerfjøs med trebåser!!	Brukes til høyløe
3	16/40	Våningshus	1932	Håvard Skei og Giske Furre	Husmannsbolig.	Påbygd ny veranda
4	16/40	Fjøs		Håvard Skei og Giske Furre	Husmannsfjøs. Opprinnelig for 1 ku	
5	16/15	Naust		Bernt E. Thorvik		
6	16/1	Steingard S for Sjømyra		Bernt E. Thorvik	Sperret dyrene fra å kunne komme seg ned på fjæra	
7	16/1	Hustufter på Sjømyra		Bernt E. Thorvik	Hus 16 x 5 meter	
8	16/15	Steingard – gammel utmarksgard		Bernt E. Thorvik		
9	16/15	Steingard – nordgrense på gård		Bernt E. Thorvik		
10	16/1	Torvgard – gammel utmarksgard		Bernt E. Thorvik	Sjeldent kulturminne	Overgrodd
11	16/40	Enorm steingard rundt den gamle husmannsplassen Nordheim		Håvard Skei og Giske Furre	Et gigantisk minnesmerke over husmannens slit, men samtidig ønske om å skape noe flott estetisk for ettertiden.	Restaurert deler av den i 2009
12	16/15	Div rydningsrøyser		Bernt E. Thorvik	Noen er sannsynlige gravrøyser der rydningsstein er påkjørt	
13	16/1	Sommerfjæstomta		Bernt E. Thorvik		
14	16/1	Naustuft og stø		Bernt E. Thorvik	Nordgårdens gamle nauststed.	
15	16/12	Våningshus		Arnfinn Holand	Korsplanhus	
16	16/12	Naust, stø og lenning Div rydningsrøyser/steingarder		Arnfinn Holand		
17	16/1	Gammel gårdsdam Herbjørgtjønna		Bernt E. Thorvik	Restaurert gjennom damprosjektet i 2023/24	

Automatisk fredete kulturminner: 4 registrerte gravrøyser, samt minst 3 uregistrerte gravrøyser

Tunet på bnr. 15. Tradisjonelt småbruk: Korsplanhus med liten hage samt fjøs av autentisk type. Som eksempel på småbruk er tunet verdifullt. En utfordring er at det er 3 eiere i tunet.

Nordheim er et husmannsbruk med en steingard som er svært severdig og verneverdig. Steingarden er så gjengrodd med busker og trær at den ikke lenger ses fra veien.

Figur. Kartutsnittet viser steingjerdene i området som er merket med rød strek. Rød strek nr 1 er blitt restaurert.

Biologiske kvaliteter:

Liv S. Nilsen som har foretatt en botanisk kartlegging i Sjømyraområdet beskriver området som et kystheilandskap. Rike strandeng og noe strandengvegetasjon dominerer vegetasjonsbildet ned mot sjøen. På forhøyninger dominerer rik heivegetasjon og det er noe fattig fukthei dominert av røsslyng. I forsenkningene finnes baserik eng (G10 og G11) Lokaltetens avgrensning mot nordvest av lauvskog dominert av bjørk, mens den i nordøst avgrensning av plantet furuskog. Kartleggingen ble foretatt såpass seint som 18.8. Baserik vegetasjon (eng, hei og strandeng) og lokaliteten vurderes som viktig, verdi B.

Tillegg til Nilsens vurderinger: I den nordligste delen av området, nemlig fra like ovenfor naustet og nordover Hållondlandet (forbi furuskogen) er det delvis kalkstein/marmor i berget. Rikt område ved stranda med bl.a. Vårmarihånd, Marinøkkel, store mengder Nattfiol og Brudspore (sen beiting i 2006 – flere hundre eksemplarer), rødsildre, tuvesildre, gulsildre, gjeldkarve, småengkall, strandsmelle, rosenrot, gåsemure, kvann, strandbalderbrå, småengkall, fjørekoll, skjørbusurt, storblåfjær, kattedot mm. Marinøkkel og brudspore er rødlistede arter.

Gårdsdammen Herbjørgtjønna like nord for gammel torvgard/utmarksgard er også et viktig gammelt kulturlandskapselement. Denne ble restaurert i 2023/24.

Utenfor Hållondlandet er det et kjent område med ”mengelbotn”, dvs. koraller.

En spesiell utfordring i området er en kraftlinjetrase som ble lagt i område omkring 1990 for å bedre strømforsyningen til Skeishavna. Flere stolper toucher gravminner eller er plassert rett oppi gamle rydningsrøyser. Kraftlinjen forstyrrer i tillegg den estetiske opplevelsen av Herlaugshaugen mot de vakre Heilhornene.

Oppsummering: Dette området hører historisk nært sammen med resten av Skeisnesset. I biologisk mangfold registreringene/ naturbasen er området med enger, strandenger, kystlynghei og rike strandbergområder innlemmet i området Skeisnesset med total verdi for området svært viktig (verdi A).

5.7 Langstrandområdet - Gården Våttvika

Tabell: Kulturminner i område 7, Langstrandområdet

	Eiendom	Type	Alder	Eier		Status	sefrak
	16/44	Våningshus	1900	Geir T. Jakobsen	Typisk kystlån/ nordlandshus. Typisk rominndeling	Godt i stand	
	16/44	Fjøsasse m/tak		Geir T. Jakobsen	Fjøs – låven blåste ned ved stororkanen i 1971. Eieren bygde tak over fjøssassen		
	16/16	Steingard rundt nerjorda		Arnfinn Holand	Svært overgrodd,men vil være svært viktig å restaurere/ presentere		
	16/16	Rester av innmarks- gjerde der stolper fra ”DS Europa” ble brukt		Arnfinn Holand			
	16/1,2,43	Båstø m/ steinmur for båten		Skeisnesset utmark	Tidl brukt av husmann Peder Tønder		

Biologiske verdier: Strandengvegetasjon, Lynghei. (Fine utforminger på Stortorvhaugen). En del plantet skog av buskfuru og sitka ble i perioden 2010-2015 ryddet slik at det er utsikt til sjøen lange hele Våttvikveien. Torvsjåvei og torvmyr med tuft etter torvsjå ligger nord for Våttvika. Tilgang fra kulturstien.

Foto: Gjenåpning av beitemark og fantastisk utsikt i Våttvika. Bilde før og etter rydding ved langstranda (t.v. 2010 og t.h.2020) Oskar Puschman, NIBIO/Riksantikvaren.

5.8 Våttviksletta

Kulturminner: Hustufter på N del av Våttviksletta. Mulig nausttuft helt fra før vikingtid. Har trolig sammenheng med de store mengdene gravrøyser i området.

Botanisk svært rik eng ovenfor naustene med arter som gulmaure, marinøkkel, store mengder bakkesøte, stortviblad, småengkall med mer. En skikkelig gammeldags blomstereng!

Området ligger i enden av veien til Våttvika. Det ble utarbeidet skjøtselsplan for området i 2010 og Våttviksletta blir skjøttet som slåtteng. Historiske kilder forteller at dette også var den opprinnelige utnyttelsen av området. Gårdpapirene for Våttvikmoen / Lund bnr. 16 kaller for eksempel Våttviksletta for den egentlige enga.

Like nord for sletta er det rikhei. Nilsen (2000) beskriver rikheia som svært bevaringsverdig. Trær som var plantet her, er blitt fjernet etter 2009.

Foto: Våttviksletta

5.9. Kulturstiområdet

Foto: Skeisnesset kultursti, 2010 (t.v.) og 2020 (t.h.), Oskar Pucshman, NIBIO/ Riksantikvaren

Kulturhistorie: I selve kulturstiområdet er det ca 15 større og mindre gravrøyser. Den største, Storvarden, er 20 x 14 meter og er et landemerke fra skipsleia. På pynten utenfor Storvarden er det en rekke røyser som av Kari S.Binns (NIKU-1996) blir tolket som et mulig trearmet kultsted. Kokegrop i området.

Biologisk: Området domineres av kystlynghei og myrdrag. Busker og trær etablerer seg naturlig mange steder og furu var ”feilplantet” i lia sør for Vardvikåsene. Større områder lyng er brent med godt resultat.

Skeisnesset kultursti

Skeisnesset kultursti ble kåret til **årets friluftsområde** i Nord-Trøndelag 1995. Skeisnesset kultursti er et viktig nærmiljøanlegg for mange turaktiviteter (vanlige turer, opplevelsesturer, fiske i sjø, bading, grilling m.m) for folk i alle aldre, også funksjonshemmede. Skeisnesset i Leka kommune ble i perioden 1993-1995 tilrettelagt med en kultursti som gir besøkende og lokalbefolkning et innblikk i områdets mange kvaliteter:

1. **Rikt biologisk mangfold** - Et våtmarksområde med rikt fugleliv og spesiell vegetasjon er vernet. Her finner vi et variert kystlandskap med kystlynghei. Vi kjenner over 300 plantearter.
2. **Historisk grunn** - området har spor fra steinalder til nær fortid. 40-50 gravrøyser, steinaldertufter, middelaldertufter, naustområde og tradisjonelle torvmyrer viser litt av mangfoldet.
3. **Naturskjønt** - fra kulturstien har vi fin utsikt til skipsleia, Helgelandsøyene og storhavet.
4. **Geologi** - I området kan vi se flere typer sedimentære bergarter, gangbergarter og dypbergarter. Ellers finnes bl.a. mange spor etter istiden i form av isskuringsstriper og flyttblokker. I Vardvika (ved Steinhytta) finner vi flere strandvoller som representerer 4-5.000 år for nåtid. I sjøkanten er det en flott rullesteinsstrand.
5. **Steinhytta** – ligger i Vardevika, er på 50 m² og er åpen for alle. *Vardevika m/ Steinhytta* Gnr16/bnr39 (ca 10 mål tomt) ble i 1996 kjøpt av Leka Bygdemuseum, finansiert med statlige friluftsmidler. Her er det etter 2009 tilrettelagt med informasjon og grillplass/sittegrupper i området utenfor hytta.
6. **Eventyr og hendelser** - Stedsnavn eventyret om Bukkatalgen ble nedskrevet av Kaptein Østbye, Nord-Norges svar på Asbjørnsen og Moe, tidlig dette århundret. Fra Bukkatalgen kan vi også se stedet hvor det franske Kaperskipet «L'enfant de la Patrie» forliste i Gutvik 17. Februar 1798 (det eldste franske kulturminne i Norge). Skeisnesset var tidligere beryktet for sine underjordiske vesener.
7. **Informasjonsrike turløyper** - Etter at de første 14 informasjonsboksene ble satt opp på sluttene av 90-tallet ble de oppdatert og renoveret i 2016 og utvidet til 19 infobokser (samt to informasjonstavler ved Herlaugshaugen). Disse motiverer og gir lærerik trim.
8. **Et lett tilgjengelig tilbud for alle** - kulturstien ligger ca. 4 km fra adm.sentrum. Løypene passer for gammel og ung, og deler av løypa er gruslagt og tilrettelagt for barnevogn og rullestolbrukere. Det er tilrettelagt med oppmerkede landingsplasser for kajakk.
9. **Den unike gapahuken på Ivarshallarn** ble bygd i 2018 både som fugleobservasjonspost og for rekreasjon. og er en stor berikelse både for turgåere, for reiselivsnæringa og rett og slett for alle!
10. **Servicebygget** er den siste store investeringen for tilretteleggingen med toalett, innlagt vann og gapahuk/resteplass. Denne ble åpnet i 2021.
11. **Besøkende til området:** Vanlig besøkstall før 2008 var ca. 3000-5000 besøkende. I 2021 var det hele 11200 registreringer på trimappen.
12. **Fritidsfiske** - Våttvikodden og bergene mellom Våttvika og Vardvika er populære fiskeplasser for stangfiske.

Kulturstien i Skeisnesset ble etablert på 90-tallet, og ble til ved et samarbeid mellom grunneiere, beitelag, museum, idrettslag og kommune. Til sammen ble det på 1990-tallet brukt ca. kr 800.000,- på å anlegge kulturstien. Dette omfattet bygging, skilting og oppmerking av stier, sikringstiltak og gjerdepasseringer, produksjon av infotavle, infobokser og informasjon, gjenoppbygging av torvsjø og kjøp av Steinhytta med tilhørende tomt. Kulturstien ble finansiert gjennom ulike typer sysselsettingsmidler, kulturlandskapsmidler,

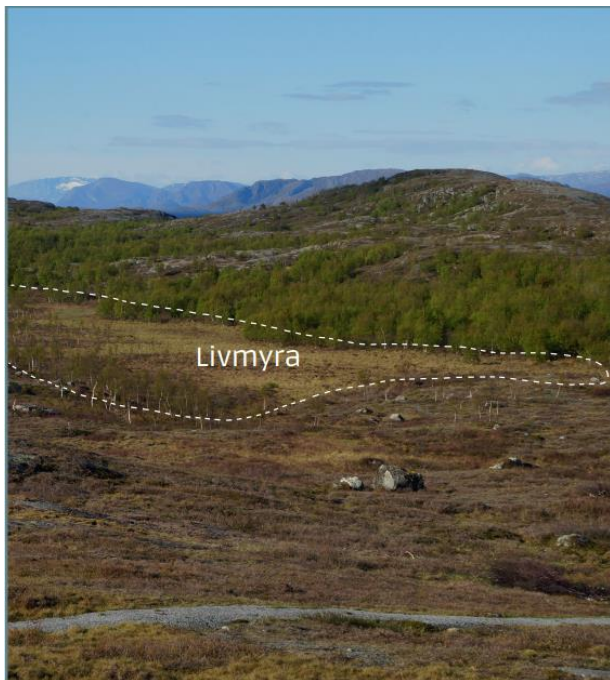
friluftsmidler, folk i form til OL -midler, kommunale BU-midler og kommunal egeninnsats. Ut over dette er det lagt ned store ressurser i form av dugnad og ulønnet engasjement.

Bruksavtale: Grunneieravtale for rett til anleggelse av kultursti gjeldende i 10 år fra 25.11.92. Forlenges automatisk i 5 år så lenge den ikke er oppsagt. Avtalen er gjort med følgende gårds- og bruksnr: 16/1, 16/2, 16/43 og 16/12,16.

Foto: Steinhytta ved Vardvika, bygd i 1971. tv 2010, th 2020, Oskar Puschman, NIBIO/Riksantikvaren

5.10 Livmyra

Biologiske verdier:

Livmyra er et større område rikmyr uten tekniske inngrep. Den regnes derfor som spesielt verdifull. Rikmyrer egner seg vanligvis godt for dyrking, noe som er skjedd med så godt som alle slike områder på Leka. Brukerne av Skeisnesset hadde også slike planer for å bedre beitet i

Skeisnesset. Men gjennom god argumentasjon/ informasjon fra botaniker Liv S. Nilsen ble dyrkingsplanene skrinlagt. Myra ble til og med omdøpt fra Langåsmyra til Livmyra etter henne!

Det har vokst skog på skråningene øst for myra. Bunnsjiktet er i hovedsak gress. Lengst i sør er det noenlunde jevnt underlag. Her har Nilsen, Fremstad karakterisert det som trebesatt eng. Denne er svært artsrik med bl a skogvikke og stortviblad. Det er en begynnende tilgroing med lauvtre på myrkantene. Området fra Livmyra via Vardvika, lauvåsene til Bossneshaugan utgjør et flere km langt område med overveiende åpen kystlynghei. Et viktig område der det har blitt utført betydelig arbeid med fjerning av trær og busker. Et lite holt med istervier regnes som spesielt og får stå i fred.

Kulturminner:

Det er gjort observasjon av mulige kulturspor i området mellom Livmyra og Steggafjellet som så langt ikke er nærmere undersøkt. Det har vært stilt spørsmål om det kan være spor av tidligere bosetting og jordbruk.

5.11: Ivarshallaren – Lauvåsan til Bossneshaugan

Foto fra Ivarshallaren 2024, Kari Kolle.

Kulturminner:

Mange av de arkeologiske kulturminnene ligger på Nord- og Mellomlauvåsen. Det er registrert ca 14 gravrøyser samt flere steinaldertufter på strandvollene ved Lauvåsen. Det er satt opp en infoboks ved steinaldertuftene med informasjon om Steinalderen i Leka.

Biologiske verdier:

Store sammenhengende arealer med lynghei. Det er beregnet at det er ca 800 da med overveiende lynghei, samt noen myrer. På grunn av manglende flykartdekning er ikke området vurdert av Nilsen og Fremstad (2000), men likevel foreslått skjøttet. [MF 2012](#). Området langs Lauvåsen via Ivarshallaren og mot Kvigedikenga er ryddet for skog og kratt, og er blitt et attraktivt åpent beiteområde. Det gjenstår å rydde områdene vestover mot Bossneshaugan og Strandasjøen.

5.12 Engområdene øst for Stortjønna og Mellomtjønna

Biologiske verdier

Dette var viktige beiteområder for kvigene i Skeisnesset. Beiting av kviger opphørte i 2019. Disse engområdene er nå viktige beiteområder for utgangersauen. Det er gjennomført omfattende rydding av skog og kratt i dette området. Det er også gjennomført lyngheibrenning i området.

Foto: Utsikt fra Ivarshallaren mot engområdene øst for Stortjønna og Mellomtjønna (2019).

5.13 Jakobsteinvika

Kulturminner: Jakobsteinen, gammelt samisk kulturminne og stedet hvor D/S Europa på 454 ft forliste i 1928.

Biologiske verdier: Her finnes et område med kulturbetinget ugjødsla eng som er registrert som svært viktig naturbeitemark (verdi A) etter nye undersøkelser i Skeisnesset i 2011. Slike engtyper blir av Moen et al. (2001) karakterisert som sterkt eller akutt truet på grunn av endringene i landbruket. Enga i Jakobsteinvika blir karakterisert som G11 Blåstarr-engstarreng. Området er blant de mest artsrike engområdene i Skeisnesset. Det har ikke vært gjennomført rydding av trær i Jakobsteinvika, men området beites godt av utgangersauen. Området er omfattende beskrevet i Miljøfaglig utredning sin rapport 2012:1, s 43-45.

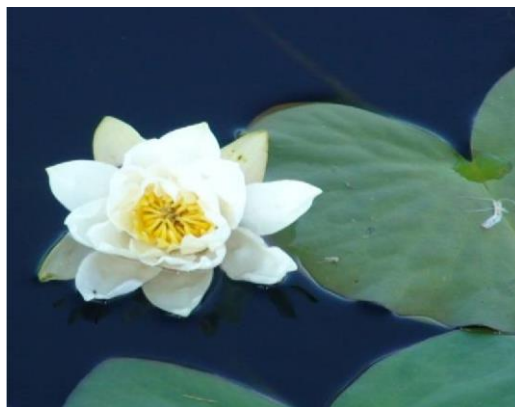

Foto: Landingsplass for kajakk ved Jakobsteinvika. Vannliljer ved Nøkketjønna.

5.14 Nessodden

Området ble tidligere kalt Lekaskagen. Man fornemmer likheten med Skagen i Danmark. Her møtes sterke havstrømmer fra storhavet i vest, Lekafjorden i øst og Bindalsfjorden med havstykket Røingen i nord.

Biologiske verdier: Store deler av området karakteriseres som hestehavreeng. Er artsrik og domineres av dunhavre og hestehavre. Selve Nessodden karakteriseres av Skoglund (2003) som et område uten tegn på gjengroing. På den sydligere delen er det registrert tendenser til gjengroing, med spredt tue og busk struktur. Avstanden til områder med frøspredende skog presenteres av Skoglund som mulig årsak til den meget gode hevden på Nessodden. Derfor vil viktige tiltak være å holde frøproduserende trær og busker på lengst mulig avstand fra de flotte artsrike engene mot nord.

Foto: Sau beiter på Nessodden (2024), og skilting for turløype og landdingsplass for padlere.

5.15 Østre deler av Skeisnesset

Området omfatter ryggene i østre del av Skeisnesset, Steggafjellet (48moh) som høyeste.

Biologisk:

Hekkende havørn. Mye lynghei. Busker og trær i ferd med å gjøre at store områder gror til spesielt i skråningene i vest mot myrlandskapet. De skogkledde områdene er viktig beskyttelse/skjul for husdyrene i uværperioder.

Kulturminner:

13 registrerte gravrøyser i området.

5.16 Skeisnesset fuglefredningsområde

Biologisk:

Stort våtmarksområde som ble [fredet 14.12.1984](#).

Langs vannkanten i vest noe strandberg og strandengvegetasjon, mest saltvannspreget lengst vest og brakkvannspreget ved tjønnene/vatna lenger inn. På flatene innover er rikmyr med noe fattigere tuer svært vanlig. Rygger/koller med fukthei uten etablert busk- eller tresjikt strekker seg gjennom hele området. Toppene er grønnere og tydelig gjødslet av fugl. Rundt kollene og på flatere lyngheiparti er heia nedbeitet og gras- og urtedominans øker. Engene domineres av fattige typer i syd, men med mer rike partier mot nord. (Nilsen, Fremstad 2000) Området utenfor Storgørnholmen består av mye koraller. Havbunnen endrer seg fra år til år. For noen år siden gikk det an å gå over til Altskjæret, nå er sundet 3-4 meter dypt på fjære sjø!

Området som er ca 3,7 km², består av den vestlige delen av Skeisnesset som i hovedsak kalles Valan. Verdien knytter seg både til brakkvanns- og ferskvannsdammer, strandenger, lyngheier og ulike saline enger. Kristiansen (Havstrandregistreringene 1988) beskrev at området var foreslått innlemmet i det europeiske biogenestiske reservatnettet for saline arter, dvs. arter som tåler å bli overskyllet av saltvann. I tillegg utgjør strender og grunthavs-områdene utenfor svært viktige biotoper for vadere og dykkere.

Den siste grundige registreringen av fuglelivet i området (Kutchera mai-august 2000) påviste et rikt fugleliv. 75 arter ble registrert derav er Hele 40 ulike vadere registrert. Grågåsa hekker hyppig, og det ble registrert hele 14 andearter og 20 ulike vadefugler.

Om vinteren er sangsvaner vanlig. Om våren kan flokker komme opp i over 80 individer.

Området er nærmere omtalt i [Miljøfaglig utredning 2012:1 kap 9](#), der det anbefales å sette midlertidige bevaringsmål for sjøfugl og våtmarksfugl, basert på eksisterende kunnskap. Her er det også en oversikt over forekomst av sentrale arter og forslag til bevaringsmål for et utvalgt hekkende våtmarksfugler.

Foto: Utsyn til fuglefredningsområdet 2008

6. Vurdering av måloppnåelse 2008 - 2025

Visjon 2008

1. Leka utvalgte kulturlandskap skal forvaltes slik at miljøverdiene i landskapet bevares og tilrettelegges. Området skal utvikles til et utstillingsvindu for kystlandskapet forma av jord- og husdyrbruk gjennom årtusener.
2. Leka utvalgte kulturlandskap som utvalgt kulturlandskap skal bidra til økt trivsel for lokalbefolkninga og økt verdiskapning i kommunen.
3. Gjennom aktivt jord- og husdyrbruk og bevaring og foredling av områdets biologiske og kulturhistoriske verdier skal det oppnås status som nasjonal og internasjonal attraksjon og gi grunnlag for ny næringsutvikling.

Målsetting 2008 og vurdering av måloppnåelse

Mål 1: Jordbrukslandskapet skal være veldrevet med velpleid bygningsmasse med lokalt særpreg.

- Jordbruket er den langt viktigste næringsvei i området. Det er lagt stor vekt på skjøtsel og vedlikehold av landskapet med tilhørende elementer, spesielt i utmarksområdene, men også nye innmarksbeiter er tatt i bruk i takt med endra driftsform med utgangersau. I tillegg har generell drift på innmarksarealene vært prioritert for å bidra til å opprettholde melkeproduksjonen i området og for å opprettholde beitedrift på de gårdsnære beiteområdene. Men dessverre er antall melkebruk redusert fra 6 i 2008 til ett melkebruk i 2024, og ca. 20-30 % av innmarksbeite beites ikke i 2024.
- Som engangstiltak gis det tilskudd rydding av vegetasjon for å øke arealer som er egnet for beite og åpne landskapsbildet, til gjerding i utmark og gårdsnær innmark, til driftsveier, med kombinert formål driftsvei og turvei, tilskudd til restaurering av bygninger med bevaringsverdi, tiltak for å ta vare og synliggjøre fornminne og opprydding av gamle dammer.
- Leka bygdemuseum er en sentral aktør i kulturlandskapet på Skei. En status som utvalgt kulturlandskap har også vært et vesentlig bidrag for å ta vare på den verdifulle bygningsmassen i tilknytning til museet.
- Utfordringen gjennom hele perioden har vært å få etablert rett slått på veikanter for å stimulere biologisk mangfold, både urteplanter og insekter. En annen hovedutfordring er å få redusert veksten av uønskede arter i området.

Mål 2: Gjengroingsprosessen skal reverseres og lyngheiområdene skal få tilbake sitt tidligere preg gjennom beiting og brenning.

- Skeisnesset ble fotografert av Oskar Puschmann i 2010 og refotografert i 2020. Sammenligningen av bilder fra disse to periodene tatt på nøyaktig samme sted, viser med all tydelighet hvor mye og godt der er jobbet med rydding og åpning av landskapet.
- Restaurering av kystlyngheia med brenning foregikk hovedsakelig i perioden 2012 til 2014 der SNO hadde prosjektledelsen. Et område nord for Steinhytta ble allerede brent i 2001. Rydding av trær og busker startet noe opp før status ble gitt, men det meste av ryddingen av trær og busker foregikk i perioden 2010 – 2017. SNO var prosjektleder på rydding fram til 2017.
- Spesielt har det vært lagt ned et omfattende arbeid for å fjerne sitkagrana i området.
- Etablert drift med utgangersau allerede i 2009 for å sikre god skjøtsel av kystlyngheia. I 2013 var antallet opp i 219 dyr på sommerbeite som er økt til 452 i 2024 (totalt søyer, lam og værere).

- Viktigste for å vedlikeholde gjennomført rydding og brenning er at det nå er tilstrekkelig beitetrykk i området med utgangsau som helårs beitedyr. Området vurderes av grunneierne til å ha et godt nok beitetrykk

Mål 3: Herlaugshaugen skal framstå i restaurert skikkelse, og ha status som et av Norges viktigste monumenter fra vikingtiden.

- Gjennom utarbeidelse av flere skjøtelsplaner for området, har man lagt et faglig grunnlag for skjøtsel av Herlaugshaugen, randområdene rundt og langs Kong Herlaugs sti. Området er og skjøttes som verdifull slåttemark med sein slått etter at urtene er avblomstret. Deler av haugen har fortsatt uønskede arter og fortsatt betydelig innsats framover vil kreves for å holde disse i sjakk og med mål om å få dem redusert.
- Undersøkelsene i 2023 gav ny kunnskap om Herlaugshaugen der punktvisse utgravinger viste [dette mest sannsynlig er en skipsgrav](#). Da fant man nagler med treverk som viste datering tilbake til 700-tallet, altså langt eldre enn tidligere antatt. Nå er Herlaugshaugen med i en større kartlegging og utredning sammen med 6 andre gravhauger for [en mulig oppføring på Norges tentative liste for Unesco verdensarv](#).

Mål 4: Området skal ha velfungerende tilrettelegging og by på gode opplevelser for både fastboende og tilreisende.

- Viktigste har vært å få opp et fungerende turvei- og turstinett der deler er tilrettelagt for motoriserte rullestoler. Noe gjenstår i oppgraderte turveier for å få dem UU-godkjent. I tillegg har helt nødvendige tiltak vært bygging av servicebygget i Våttvika og utvidet parkeringsplass. Et spesielt og ettertraktet tiltak i området har vært oppsett av gapahuken på Ivarshallaren som fugletårn og utkiksplass. Videre er informasjonsboksene revidert og fornyet i 2016, i alt 20 stk, plassert rundt i område som beskriver kulturhistorie og naturforhold. Kulturminneområder og fornminner er ryddet fram og gjort kjent. Noe, både registrering og rydding gjenstår. I 2021 var det registrert 11200 besøkende i turappen, derav 9000 i perioden april til oktober. Før 2008 var anslaget ca 500 besøkende.
- Hver sommer er ungdommer engasjert i sommerjobb med rydding av strender og diverse annet vedlikehold i området.
- Den betydelige utviklingen av området gir store ringvirkninger til reiselivsnæringen i hele kommunen, både i markedsføringen og som opplevels- og aktivitetsområde. Videre styrker også utvalgte kulturlandskap reiselivsbedrifter som har tilknytning til området, men er også en styrke for andre etableringer som tilbyr reiselivsprodukter og service i kommunen. Sist nå i 2025 da det er satt i gang et nytt prosjekt for å utvikle et opplevelsesnettverk mellom reiselivsaktører der også Leka utvalgte kulturlandskap er inkludert.

Mål 5: Skeishamna skal utvikles til en vakker og verdig innfallsport til Leka med utvalgt kulturlandskap og andre attraksjoner.

- Skeishamna har verdier som styrker utvalgte kulturlandskap. Kulturminnene i området har spor etter tidligere tiders bruk av både havna og anløp fra skipsleia. Det er botaniske spesielle verdier i området.
- I perioden 2008 – 2011 ble det gjennomført et stedsutviklingsprosjekt for Skeishamna og det foreligger en rapport som lister opp ulike tiltak som vil bidra til utvikling av området
- Leka utvalgte kulturlandskap har bidratt i etablering informasjonssenter i venterommet servicebygget på havna med utstilling og informasjonstavler, samt til etablering av Kong Herlaugs sti (2012).

Foto: Steingard ved Sjømyra (2008), Erik Stenvik.

Herlaugshaugen fra sjøsida. Bildet til høyre er manipulert og kan gi en ide om hvordan haugen en gang var, og hvordan den vil ta seg ut etter ei eventuell restaurering.

7. Kunnskapsgrunnlag utarbeidet etter 2008

1. 2008 Områdeplan fra 2008, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
2. 2008 Tilstandsrapport for bygninger i Skei og Skeisnesset, Aunøien 2008
3. [2012 Skjøtselsplan Miljøfaglig utredning \(MU\) 2012/1](#). Inneholder også et kap om overvåkning av fugl i Skeisnesset fuglefredningsområde med data fra 2011.
4. 2011 [Skjøtselsplan for Herlaugshaugen Miljøfaglig utredning \(MU 2011\)](#), og seinere oppdatering
5. 2011 [Skjøtselsplan for Våttviksletta slåttemark, Miljøfaglig utredning \(MU 2011\)](#)
6. 2012 [Skjøtselsplan for Hesthagan hagemark, Miljøfaglig utredning \(MU 2012\)](#)
7. 2011 [SNO retningslinjer Miljøfaglig utredning \(MU 2011\) vedlegg 5, s 129-134](#)
 - a. for brenning av trevirke og hogstavfall.
 - b. for lyngbrenning
 - c. for tynning av skog
8. 2011 Landskapsanalyse for Skei og Skeisnesset. Aurland naturverksted
9. 2013 Beitebruksplan for Yngve Rekdal og Anders Mona.
10. 2021. Biomangfold i fem dammer på Leka 2021 med forslag til skjøtselsplaner ved Dag Dolmen
11. 2023 Master oppgave: Effekten av skjøtselstiltak i kystlyngheia, ved Katinka Svaton Eines
12. Bestandsplan for avgrensning av skjøtselstiltak av Arnstein Johnsen
13. Nye kartlegginger i regi SF-KLMI, Våttviksletta ... m.fl.
14. Kartlegging av kantsoner og strandsoner langs Kong Herlaug sti, forslag til tiltak for fjerning av fremmede arter, 20xx
15. Rapport: Ny arkeologiske undersøkelser i Herlaugshaugen 2023 –

Andre kilder:

16. [Oskar Puschmann Endringerbilder 2010 og 2020 \(ukl.ra.no\)](#)
17. Miljødirektoratet. Leka i kart. [Naturbasen faktaark](#)
18. [Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag](#)

8. Kunnskapsgrunnlag utarbeidet før 2008

Her følger en opplisting av kilder som beskriver kvaliteter i området Skei og Skeisnesset, som ble utarbeidet før 2008, og var grunnlag for utarbeidelse av områdeplanen i 2008.

Forskningsrapporter

Kristiansen, J.N: Økoforskrappport 1988:7A, Havstrand i Trøndelag, Flora, vegetasjon og verneverdier

Fremstad, E. (red): Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. NINA Utredning 029: 1-172.

[2000-1 Skjøtselsplan for Skeisnesset, E. Fremstad og L. Nilsen, NTNU](#) (Rapport botanisk serie 2000-1) <http://www.diva-portal.org/ntnu/reports/abstract.xsql?dbid=1883>)

[2000 Vegetasjonskart Skeisnesset, Leka, NTNU Vitenskapsmuseet](#)

Geologi:

Bøe, P. Og Prestvik, T.: A serpentinite conglomerate on the island of Leka, Nord-Trøndelag. Norsk Geologisk Tidsskrift, Vol. 54, pp.117-121. Oslo 1974

Prestvik, T. og B.A. Sturt: The Leka ophiolite and overlying sediments. Ekskusjonsrapport/opplegg m beskrivelser og forenklet kart over Lekas geologi

Prestvik, T. 1978?: Lekas geologi, Geologisk institutt - NTH

Prestvik?: Notis om de sedimentære bergartene på Leka , laget for studenter som deltar på feltkurs på Leka

Sverre Ola Johnsen: Geologisk kart over Skeisnesset.

Brian A. Sturt & Donald M. Ramsay: NGU - BULL 426, 1994: Geologisk kart over Skei Gruppen: Stegafjellformasjon, Havnaformasjon m.m.

Tore Prestvik og Sverre Ola Johnsen: Forslag til beskrivelse av geologiske poster på natursti i Våttvikområdet

H. Furnes, R.B. Pedersen og C.J. Stillman 1988: The Leka ophiolite complex, sentral Norwegian Caledonides: field characteristics and geotectonic significance, Journal of Geological Society, London, Vol. 145, 1988, pp. 401-412.

Semesteroppgaver

Holand, A, 1999: Kulturlandskapet på Leka, Semesteroppgave i Lokalhistorie ved NTNU.

Holand, A. 1998: Kulturminnekartlegging, Semesteroppgave i Geografi ved HINT.

Verneplaner og andre publikasjoner:

Nilsen, Liv.S. 1996: Registrering av utvalgte kulturlandskap i Nord-Trøndelag, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, miljøvernabdelingen rapport nr. 3/96.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag/ Nord-Trøndelag Fylkeskommune 1995: Verneplan for kulturmiljø.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, 1984: Verneplan for våtmarksområder.

Moen, Asbjørn, 198?: Registrering av myr (?), rapport ??, NTNU, vitenskapsmuseet? Side 51

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss. Skoglund, Lotte 2003: Forvaltning av kulturbetingete engtyper i Skeisnesset., hovedfagsoppgave NTNU

Arkeologi/ historie

Univversitetet i Trondheim, Vitenskapsmuseet, Trondheim 1988: Funn og fornminner i Nord-Trøndelag 14: Leka kommune, topografisk-arkeologisk registrering 1984.

Alsaker, S.: Herlaughaugen «...En kongegrav i det nordenfjeldske Norge...», Fotefar mot Nord, Leka-Skei.

Petersen, Th. 1917; En kongegrav i det nordenfjeldske Norge. Festskrift til Haakon Shetelig på 40-årsdagen.

Pettersen, Kristian 1993; Herlaughaugen på Leka, Spor nr.1

Sandnes, Jørn 1965: Namdalens Historie til år 1600.

Christiansen, Per, 1999: Namdalens Historie, bind 2.

Snorre Sturlason: Norges kongesagaer. Harald Hårfagres saga

Johs. Furre, 197?: Gjennom brått og brann. Skipsforlis ved Leka 1701-1944. Espa 1992.

Stangeland, G., 1998: Det Norske Øyrike Kysten Rundt.

Alsaker, S. og Herje, T., 1999: Kysten vår, Namdalskysten gjennom 10 000 år.